

जीवन मंथन

अँड रुपेश पवार

ई साहित्य प्रतिष्ठान

सादर करत आहे

लेखसंग्रह

जीवन मंथन

लेखक : अँड. रुपेश पवार

जीवन मंथन

लेखक : अॅड. रुपेश पवार

मोबाईल : 9930852165

ई मेल : rupesh.b.pawar@gmail.com

या पुस्तकातील लेखनाचे सर्व हक्क लेखकाकडे सुरक्षित असून पुस्तकाचे किंवा त्यातील अंशाचे पुनर्मुद्रण वा नाट्य, चित्रपट किंवा इतर रुपांतर करण्यासाठी लेखकाची लेखी परवानगी घेणे आवश्यक आहे. तसे न केल्यास कायदेशीर कारवाई (दंड व तुरुंगवास) होऊ शकते.

This declaration is as per the Copyright Act 1957. Copyright protection in India is available for any literary, dramatic, musical, sound recording and artistic work. The Copyright Act 1957 provides for registration of such works. Although an author's copyright in a work is recognised even without registration. Infringement of copyright entitles the owner to remedies of injunction, damages and accounts.

प्रकाशक- ई साहित्य प्रतिष्ठान :

www.esahity.com

Whatsapp: 9987737237

esahity@gmail.com

प्रकाशन : २६ जानेवारी २०२३ (प्रजासत्ताक दिन)

©esahity Pratishthan®2023

ई साहित्य प्रतिष्ठान हे एक मुक्त विचार व्यासपीठ आहे. या पुस्तकात मांडलेले विचार हे त्या लेखकाचे असून सर्वच विचारांशी/ मतांशी/ संशोधनाशी ई साहित्य प्रतिष्ठान सहमत असेलच असे नाही

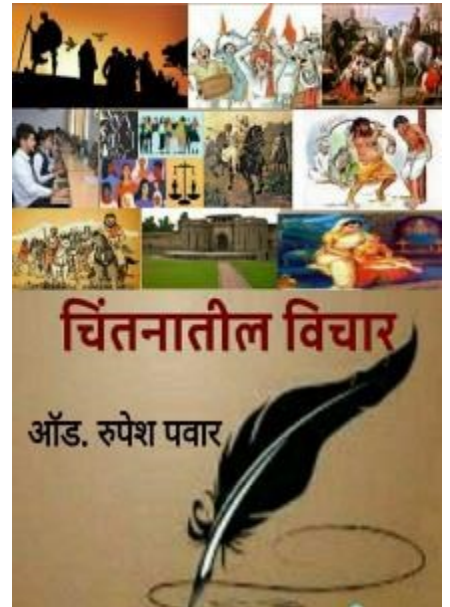
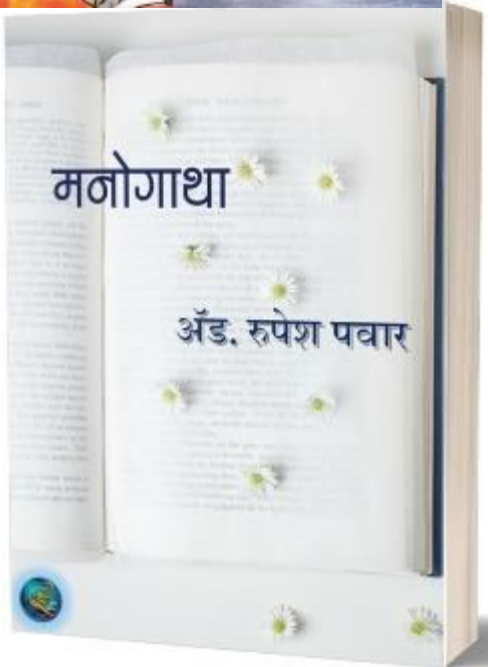
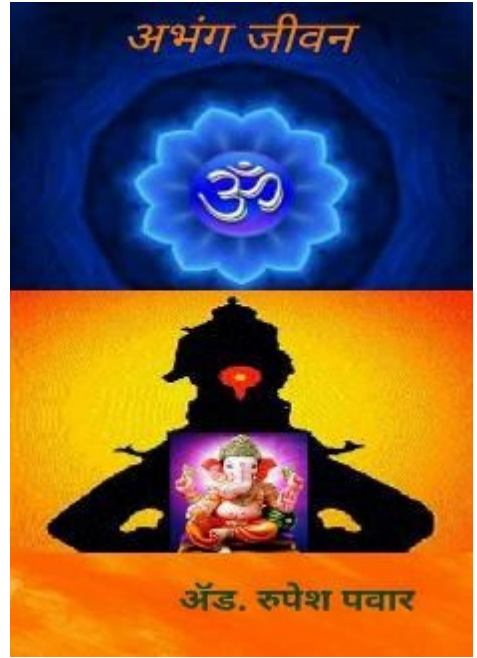
- विनामूल्य वितरणासाठी उपलब्ध.
- आपले वाचून झाल्यावर आपण हे फॉरवर्ड करू शकता.
- हे ई पुस्तक वेबसाईटवर ठेवण्यापूर्वी किंवा वाचनाव्यतिरिक्त कोणताही वापर करण्यापूर्वी ई-साहित्य प्रतिष्ठानची लेखी परवानगी घेणे आवश्यक आहे.

विचार परिवर्तन एक ध्यास

अॅड रुपेश पवार :- साहित्यिक, पत्रकार, चित्रपट कथा, लघुपट कथा, पटकथा लेखक, संवादक, साहित्य कला संयोजक, आयोजक आणि मुलाखतकार

साहित्यिक कार्यासंबंधी तीस वेगवेगळ्या संस्थांचे पुरस्कार प्राप्त. नऊ पुस्तकांची निर्मिती त्यात चार छापील पुस्तके, पाच ई बुक पुस्तके, एक हजाराहून अधिक समग्र साहित्य निर्मिती यामध्ये कविता, ललित लेख, कथा, लघुकथा, चित्रपट कथा, लघुपट कथा आणि एक नाट्यकथा अशाप्रकारे लेखन कार्य सुरू. चैतन्य चॅरिटेबल ट्रस्ट संस्थापक अध्यक्ष

अॅडवोकेट रुपेश पवार यांची ई साहित्यवरील इतर पुस्तके

अर्पण गणराया

श्रीगणेशाला

सिद्धी, भक्ती, मनःशक्ती
यातून आले जीवन मंथन
आपण जाणावे ते मंथन
कारणी अविरत असतो आपल्यासोबत
जीवन विचारांचा हा रत्नाकर
अमृताचे नवनीत लुटून घ्यावे म्हणोनि आपण
हाच आहे माझा ध्यास

अॅड. रुपेश पवार

माझे जीवन मंथन

'जीवन मंथन' हे माझे नऊवे पुस्तक आहे. ते ई साहित्य प्रतिष्ठानकडून प्रकाशित झाले आहे. या प्रकाशनाचे प्रकाशक सुनीळ सामंत यांनी हे पुस्तक प्रसिद्धीला आणले आहे. या साहित्य कलाकृतीच्या निर्मितीकरता ई साहित्य प्रतिष्ठानच्या संपूर्ण संपादन टीमने अतिशय निटनेटके हे पुस्तक वाचकांसाठी तयार केले आहे. लेखक आपल्या विचारांना मांडत असतो पण त्याला प्रकाशन संस्थेचे यथायोग्य सहकार्य लाभते. त्यावेळी लेखकाची कलाकृती परिपूर्ण होत असते. ई साहित्य प्रतिष्ठानने माझ्या आतापर्यंत पाच ई बुक पुस्तकाना खुप चांगले सहकार्य केले आहे. म्हणून माझी एका मागून एक पुस्तके प्रकाशित होत आहेत. याचे सारे श्रेय मी सुनीळ सामंत ऊर्फ नामकाकांना देतो.

त्याचप्रमाणे २०२१ पासून सातत्याने 'दैनिक ठाणेवैभव' मधून मी लिहिलेले सर्व लेख दर रविवारी प्रसिद्ध होत आहेत. त्याच सदर लेखांची पाच पुस्तके ई साहित्य प्रतिष्ठानमधून प्रकाशित झाली आहेत. त्याच मालिकेमधले हे पाचवे पुस्तक आहे.

त्यामुळे मी आमच्या ठाणेवैभव कार्यालयाचे ही मनःपूर्वक आभार मानतो. या लेखन कार्यात मी अथकपणे जे लेखन करत आहे. त्यामध्ये मला असे वाटते हा श्रीगजननाचा कृपा प्रसाद आहे! तो कृपा प्रसाद मी सर्वांना वाटतो आहे. अशी माझी भावना आज होत आहे. मित्रांनो हे पुस्तक ई बुक स्वरूपात

विनामूल्य वाचकांसाठी उपलब्ध आहे. हे पुस्तक ई साहित्य प्रतिष्ठानवर जाऊन फक्त क्लिक करायचे आहे. मग पुस्तकाचे वेब पेज ओपन होइल. त्यात हे 'जीवन मंथन' पुस्तक आपल्याला दिसेल. अशाप्रकारे आपण या पुस्तकाचा आनंद घेऊ शकता.

या पुस्तकात ग्लोबलपासून लोकलपर्यंत जीवनातील सर्व प्रमुख विषयांचा समावेश आहे. पुस्तकाच्या सुरुवातीचा लेख 'जागतिक युद्ध आणि माणूस' असा आहे. जागतिक युद्धामुळे समस्त मानव जातीचे नुकसान कसे होते. या विषयावर एक प्रकाश टाकला आहे. दुसऱ्या लेखात स्वइच्छेने माणूस कसा घडतो. याचे जीवन चित्र उभे केले आहे. तिसऱ्या लेखात भारतीय संस्कृतीच्या वेगवेगळ्या कालखंडात आपले हिंदुत्व कसे होते. त्या हिंदुत्वातून आपण काय घ्यावे. याचा विचार यात केला आहे. चौथ्या लेखात अमृत महोत्सवी भारताचा आढावा घेतला आहे. या आढाव्यात शहरी आणि ग्रामीण भारताची खूप मोठी प्रगती झाली आहे परंतु वाडी, वस्ती, पाड्यापर्यंत विकास अजून पोचवायचा आहे. अशा विषयांचे मंथन यात केले आहे. पाचव्या लेखात अपंगत्व हे शरीराचे नसून मनाचे कसे असते. हे सांगून सर्वसामान्य व्याधीग्रस्त माणसांना अपंगत्व आणि अपंगांचा आत्मविश्वास या गोष्टींवर प्रकाश टाकून प्रेरणा दिली आहे.

सहाव्या लेखात कोणत्याही देवाची पूजा म्हणजे दिव्याची पूजा असते. कारण एका माणसाबरोबर असंख्य माणसे पूजा करतात. त्यातून दिव्यत्वाची पूजा घडते. हे सांगत असताना या विषयाचे विसरून विवेचन या लेखात केले गेले आहे. सातव्या लेखात गड किल्ल्यांच्या पर्यटनाचा विषय आलेला आहे. या विषयात किल्ले संवर्धन आणि सामान्य माणूस यांचा प्रबोधनात्मक आढावा घेतला आहे. आठव्या लेखात मनुष्य जन्माचा खरा धर्म स्पष्ट करताना. या विश्वाच्या पसान्यात पृथ्वी आणि माणूस किती नगन्य हे सांगितले आहे. म्हणून माणसाने कशाप्रकारे जीवन जगावे. हे सांगण्याचा प्रयत्न या लेखातून केला आहे. नव्या लेखात किशोर अवस्थेतील तीन पिढ्यांचे विचारदर्शी चित्रण केले आहे. त्यातून पालकांनी मुलांशी कशाप्रकारे संवाद साधला पाहिजे. हे नकळतपणे सांगण्याचा प्रयत्न या लेखात आहे. दहाव्या लेखात वृद्धापकाळ आणि तरुणांची त्याकडे बघण्याची मानसिकता हा विचार यात आहे. आजच्या तरुणांना पुढे जाऊन वृद्धापकाळ येणार आहे. मग आपण आज वृद्धांशी कसे वागले पाहिजे. याचे वस्तुनिष्ठ विवेचन या लेखात आले आहे.

त्याचबरोबर काही संवादात्मक लेख यात आहेत.

या अंतर्गत अकराव्या लेखात मनाचा दृष्टिकोन कसा असतो. ह्या बाबात विवेचन केले आहे. बाराव्या लेखात भाषिक संवादाची दुर्दशा अशी होते. हा विषय इथे आला आहे. तेराव्या लेखात निसर्गाचा आनंद घेताना आपण अनवट

वाटांवर का भ्रमंती करावी. त्यातून कोणते समाधान मिळते. याचा विचार यात केला आहे. चौदाव्या लेखात कविता हा काव्य प्रकार कसा असतो. त्याचा समग्र आढावा या लिखाणातून आला आहे. पंधराव्या लेखात संत तुकारामांच्या संवादातून समाजाच्या चुकीच्या गोष्टींवर विचार मांडला आहे. सोळाव्या लेखात रावण दहनाचा कार्यक्रम आपण का करतो. त्या संदर्भातील प्रबोधन या इथे आले आहे. सतरा व्या लेखत संवाद का गरजेचा आहे? आठराव्या लेखात

'तत्यमेव जयते' हे ब्रीदवाक्य पाळताना' एकोणिसाव्या लेखात 'राष्ट्रभक्तांचा अवमान का होतो आहे' ? तर वीसाव्या लेखात बोलून विचारात पडू नका, विचार करून बोला. हे विषय आहेत. अशाप्रकारे ग्लोबलपासून लोकलपर्यंत वेगवेगळे आणि महत्वपूर्ण २० लेख या पुस्तकात आहे.

गेल्या वीस वर्षांपासून एक स्तंभलेखक, पत्रकार आणि सामाजिक कार्यकर्ता या नात्याने मी अनेक विषयांवर ललित लेख, कविता, लघुकथा लिहित आलो आहे. त्यामुळे 2021 पासून मी माझ्या वाचकांसाठी सदर लेखन सुरू केले. त्या आधी मी फक्त चालू घडामोडींवर प्रासंगिक लेख लिहायचो परंतु आज सदरामधून ललित लेख लिहिताना माझ्या मनात वेगवेगळे विचार येऊ लागले. त्यात बाल जीवनापासून आजपर्यंत आलेले निरनिराळे अनुभव मी या लेखांमध्ये मांडले आहेत. त्यातून हे समग्र लेखन माझ्या हातून लिहिले गेले आहे. याकरता मी या पुस्तकाला 'जीवन मंथन' असे म्हटले आहे. हा विचारांचा

रत्नाकर आहे, तो घुसळल्यानंतर परिपूर्ण ललित लेखांची निर्मिती झाली आहे. म्हणून हे पुस्तक जगातील सर्व मराठी वाचकांनी मनापासून वाचावे आणि पुस्तक वाचून झाल्यावर मला अभिप्राय द्यावा. त्यातून लेखकाला अजून जास्त प्रेरणा मिळते. मग यातून वाचन संस्कृतीची सेवा घडते. शेवटी मी पुन्हा एकदा ई साहित्य प्रतिष्ठानचे आभार मानतो. त्यांच्यामुळे मी विविध विषय जागतिक मराठी वाचकांसमोर आणू शकलो..

राम कृष्ण हरी, जय जय रघुवीर समर्थ

अॅड. रुपेश पवार

संतवाणी अभ्यासक, साहित्यिक, पत्रकार आणि चित्रपट कथा लेखक

९९३०८५२१६५.

वैचारिक खाद्य पुरवणारे पुस्तक

अॅड. रूपेश पवार यांचे नवीन पुस्तक 'जीवन मंथन' प्रकाशित होत आहे. हे पुस्तक म्हणजे एक मनस्वी विचारांचा लेखाजोखा असलेले एकूण वीस लेखांचे संकलन आहे. पुस्तकाचे मुखपृष्ठ विविध रंगांच्या चित्रांचे आहे. हे कोलाज चित्र लक्ष वेधून घेते. या पुस्तकातील लेखात लेखक अॅड. रूपेश पवार यांच्या विचारांची आध्यात्मिक संस्कारांची बैठक आहे. त्यांचे लेख वरवरचे न वाटता प्रत्येक लेख अभ्यासपूर्ण झाला आहे. त्यांच्या लिखाणाची एक स्वतंत्र शैली आहे. प्रत्येक लेख लिहिताना स्वतःच्या मनाचाही कौल घेऊन लेख संपवण्याचा प्रयत्न दिसून येतो. त्यातून त्यांचा समाज प्रबोधनाचा प्रयत्न असतो. असा प्रयत्न प्रत्येक लेखकाने खरं तर करायला हवा.

त्यांच्या लेखांत वैविध्य आहे, अनेक विषय त्यात समाविष्ट करण्यात आले आहेत. 'जागतिक युद्ध आणि मानव' हा विषय असो किंवा 'माणूस स्व इच्छेने घडत असतो' हा विषय असो. विविध पैलूंवर केलेली संवेदनशील मांडणी मनाला भावते. 'आम्ही भारतीय' या लेखात भारतीय इतिहासातील अनेक परकीय आक्रमणांतून उदयास आलेल्या आणि अस्त पावलेल्या संस्कृतींचा ओहापोहा आला आहे. भारतातील

सामाजिक, भौगोलिक आणि महत्वाचे म्हणजे आर्थिक परिस्थितीचे पुरातन काळापासून आधुनिक काळापर्यंतचे दाखले देत वर्तमानात आमच्या भारतीयत्वाला चाणक्याच्या अर्थनितीचे पुरक विचार देणे लेखकाला पटते.

'आजादिका अमृत महोत्सव', 'अपंगत्व शरिराचे नसते मनाचे असते' अशा लेखांत लेखकाची वैचारिक समृद्धता दिसते. 'भाषिक दुर्दशा, मनुष्य जन्माचा खरा धर्म, असे विविध विषयांचे वीस एक लेख या पुस्तकात वाचायला मिळतात. सर्वच लेख वाचनीय आहेत. वाचकांना नवीन विचार देणारे लेख आहेत. लेखांच्या प्रारंभी सुरेख समर्पक चित्रे, उत्तम मुखपृष्ठ, लेखकाचे बोलके मनोगत, सर्व अंगांनी एक छानसे, वैचारिक खाद्य पुरवणारे पुस्तक म्हणून हे पुस्तक वाचकांनी वाचायलाच हवे. असे मला वाटते. अॅड. रूपेश पवार यांचे या पुस्तकाच्या निमित्ताने हार्दिक अभिनंदन. आणि पुढील पुस्तकांसाठी, प्रकाशनासाठी खूप खूप शुभेच्छा.

सौ. प्रतिभा भिडे.

(सुप्रसिद्ध लेखिका)

जीवन मंथन: अनुक्रमणिका

- १) जागतिक युद्धे आणि माणूस
- २) माणूस हा स्व इच्छेने घडत असतो.
- ३) भारतीय समाजाने खऱ्या हिंदुत्वाला जाणून घ्यावे.
- ४) अमृत महोत्सवी भारत आणि त्याचा विकास
- ५) अपंगत्व हे शरीराचे नसते तर मनाचे असते.
- ६) आपण देवाची पूजा करताना दिव्यत्वाची पूजा करतो!
- ७) पर्यटन आणि आपले गड, किल्ले.
- ८) मनुष्य जन्माचा खरा धर्म
- ९) किशोर अवस्थेतील मानसिकता आणि पालक
- १०) वृद्धापकाळ आणि समाजाची नवतरुण मानसिकता
- ११) मानवी मनाचा दृष्टिकोन
- १२) भाषिक संवादाची दुर्दशा
- १३) ही वाट अशाच एका वनभ्रमंतीची
- १४) कविता काय असते.
- १५) तुकाराम महाराज संवाद
- १६) रावण कालचा आणि आजचा
- १७) संवाद का गरजेचा आहे?
- १८) 'तत्यमेव जयते' हे ब्रीदवाक्य पाळताना
- १९) राष्ट्रभक्तांचा अवमान का होतो आहे ?
- २०) बोलून विचारात पडू नका, विचार करून बोला.

जागतिक युद्धे आणि माणूस

मी माझ्या कवितेच्या एका कार्यक्रमात. माझी सर्वात लोकप्रिय कविता, 'निर्वासित पक्षी' सादर केली. ती कविता २००१ नंतरच्या आखाती युद्धावर आहे. त्या कवितेचे प्रत्येक शब्द धीरगंभीर व संवेदनशील आहेत. म्हणून मी ही कविता सादर करताना, नाट्यमय संवादाचा प्रभावी वापर करतो. त्यामुळे ही कविता लोकांच्या मनापर्यंत आणि जाणिवेतून पोहोचते पण त्या दिवशी ही कविता सादर केल्यावर दोन, तीन दिवसाने माझ्या मनात एक विचार आला, तो असा होता. कोणताही बलाढ्य, विकसित देश दुसऱ्या देशावर चढाई का करतो. हा प्रश्न फक्त केवळ विकसित देशांचा नाही, तर तो विकसनशील देशांचाही आहे. साम्राज्य विस्ताराकरता,

आर्थिक सत्ता मिळवण्याकरता सर्वच देश एकमेकांशी भांडत असतात. त्यातून युद्धाचे प्रसंग जगाला कायम भोगावे लागतात.

२००१ साली कुविख्यात दहशतवादी लादेनने अफगाणिस्तानातून येऊन अमेरिकेच्या वर्ल्ड ट्रेड सेंटरचा ट्विन टॉवर्स आणि पेंटागनवर हल्ला करून, त्यांचे महत्त्वाचे आर्थिक केंद्र नष्ट केले. मग पुढे अमेरिकेने अफगाणमध्ये युद्धाची घोषणा केली. ब्रिटन, अमेरिका व इतर काही देशांनी आपला सहभाग यात नोंदवला तेव्हा विषय एकच होता. दहशतवादाविरुद्ध सर्व जगाने आता एकजुटीने एकत्र उभे राहिले पाहिजे. त्यामुळे जागतिक युद्धाच्या उंबरठ्यावर जग येऊन तेव्हा थांबले. या युद्धामध्ये लादेन नावाचा दानवी राक्षस नाट्यमय रित्या चकवा देत. शेवटी अमेरिकेकडून मारला गेला पण त्या युद्धात सर्वसामान्य निरापराध लोक मारले गेले. अनेक लोक बेघर विस्थापित झाले. ते पाहिल्यावर माझ्यातला एक कवी भावूक झाला. त्यातून मग 'निर्वासित पक्षी' ही कविता बाहेर आली.

अशी छोटी मोठी युद्धे दरवेळी लढवली जातात.

'इस्त्रायल- पॅलेस्टाईन' 'चीन, जपान' 'भारत, पाकिस्तान' 'भारत, चीन' 'आणि आता 'रशिया युक्रेन' यांसारखे देश अनेकदा एकमेकांच्या समोर

येतात. एकामेकांच्या विरोधात लढतात, झगडतात, त्यामुळे कोणत्यातरी एका देशाचा भूभाग उध्वस्त होऊन भकास, विराण होऊन जातो. धर्मशाळा, दफनभूमी, स्मशानभूमी यांसारखे भग्न अवशेष व माणुसकीला नग्न करून टाकणारे भूप्रदेश आपल्यासमोर दिसू लागतात, दिसले नाही तरी जाणवू लागतात. हे का होते, तर 'ज्यावेळी माणसाचा, समूहाचा स्वार्थ अतिउच्च शिखरावर जाऊन पोहोचतो तेव्हा असा जगाचा विनाश घडून येतो'. या सर्व प्रकारामुळे शांतिप्रिय असणाऱ्या देशांनाही नको नको त्या गोष्टी भोगाव्या लागतात.

त्या शांतता प्रिय देशांमध्ये भारताचा पहिला क्रमांक लागतो, तरी भारतात पाकिस्तानकडून, चीनकडून

अधून मधून हल्ले होतात. आपल्या भारतीय सेनेचे जवान शहीद होतात. त्याचप्रमाणे भारताच्या काही भूभागात नक्षलवादानेही युद्धाला तोंड फोडले आहे. त्यामुळे आपली अंतर्गत पोलीस यंत्रणा या हल्ल्याला बळी पडते, पोलीसही यात शहीद होतात. गुजरात, मुंबई, बेंगलोर, गोवा व दिल्ली ही देशातली काही प्रमुख शहरं, राज्यं दहशतवादाच्या विळख्यात कायम अडकली आहेत. इथली संरक्षण यंत्रणा डोळ्यात तेल घालून अहोरात्र बंदोबस्त करत असते. म्हणून या प्रमुख राज्यं, शहरांमध्ये असे दहशतवादी हल्ले फार कमीप्रमाणात होतात. हे संरक्षण यंत्रणेचे यश आहे.

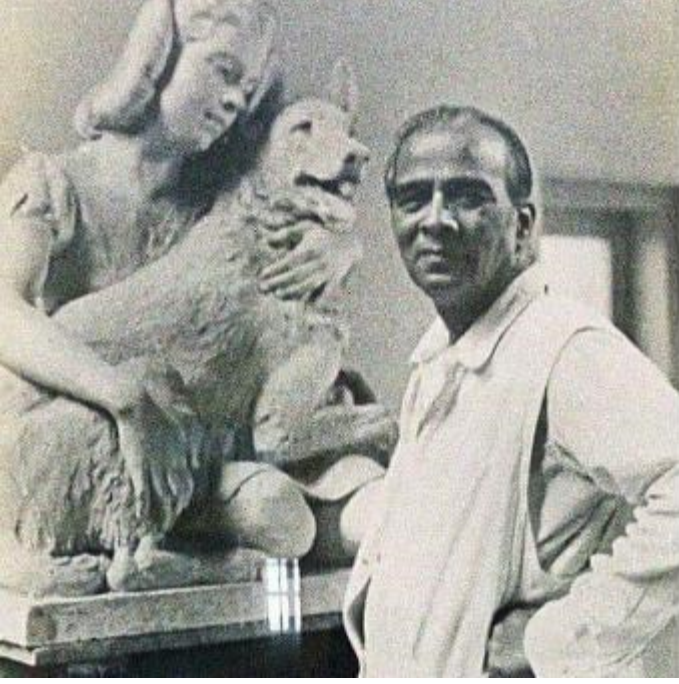
पण काश्मीर किंवा चीन सीमेच्या लगत असणाऱ्या काही भूभागात. दहशतवादी हल्ले हे कायम होत असतात. 'माणसासारखी माणसं का दुसऱ्या देशात येऊन, त्यांना मारून निघून जातात'. 'हा कसला धर्मवाद हा तर आहे माणुसकीचा अंधार आणि दानवी प्रवृत्तीचा असूरी प्रकाश'. हे जगाचं आजच वास्तव आहे. असं जग सर्वसामान्य माणसाला नको आहे. जिथे दिवसाढवळ्या आजच्या काळातील. चंगेज खान, बाबर, अल्लाउद्दीन खिलजी, औरंगजेब या प्रवृत्तीचे लोक राक्षसी दहशतवादी हल्ले करतात. माणसांचे रक्त पितात, त्यांची राखरांगोळी करून चिंधड्या उडवतात. हे असले प्रकार आपल्या संवेदनशील मनांना बघवत नाहीत, तरीही ते कायम होत असतात.

मध्यंतरीच्या काळात पाकिस्तानमध्ये पेशावर या ठिकाणी, एका शाळेवर हल्ला करण्यात आला. तिथल्या निरापराध लहान मुलांना जीवे मारले गेले. त्या कारणाला ठिणगी होती त्यांच्याच देशातील शिऱ्या, सुन्नी वादाची. आजच्या परिस्थितीतही युक्रेंवर रशियाने अशाच प्रकारे सत्ता संघर्षातून युद्ध लाधले होते. जगाच्या पाठीवर अधून-मधून सर्वच देशात अशाप्रकारचे युद्ध प्रसंग कुठे ना कुठे तरी घडवले असतात. त्यावेळी सामान्य माणसांना एक भय सतावते. तिसरे महायुद्ध जवळ आले आहे का?

असे म्हणता म्हणता ते युद्ध संपुष्टात येते. कुठलातरी देश जिंकतो, कुठलातरी देश हारतो. ही हार जित कायम सुरु असते. हे असे युद्ध लढण्याचे प्रकार कायमस्वरूपी बंद झाले पाहिजेत. त्यासाठी आज जगाला नेल्सन मंडेला, मदर टेरेसा, महात्मा गांधी, गौतम बुद्ध, सम्राट अशोक हे विचारवंत हवे आहेत. या विचारवंतांची जगभर स्मारके बांधून काही होणार नाही. जोपर्यंत हे विचारवंत आपल्या रोजच्या जीवनात बुद्धीतून अवतरत नाहीत. तोपर्यंत जगाचा विनाश असा हळूहळू होत राहिल. त्यामुळे जगाला आज विचार, चिंतनाची, अध्यात्माची खऱ्या अर्थाने गरज आहे. या लेखाचा शेवट करताना लोकप्रिय ठरलेल्या 'बॉर्डर' या हिंदी चित्रपटातील. अखेरचे गाणे मला आठवत आहे. ही युद्धे का होतात? यावरच हे गाणे बेतलेले आहे. हे गाणे आपण जरूर ऐका या गाण्याचे बोल आहेत

मेरे दुश्मन मेरे भाई मेरे हमसाये
 मेरे दुश्मन मेरे भाई मेरे हमसाये
 मुझसे तुझसे हम दोनों से
 ये जलते घर कुछ कहते हैं
 बर्बादी के सारे मंजर कुछ कहते हैं

माणूस हा स्व इच्छेने घडत असतो.(जीवन मंथन) २

मित्रांनो आई वडील आपल्याला जन्म देतात. त्यामुळे तेच आपले आद्य गुरु असतात. त्यानंतर शाळेतील शिक्षक खऱ्या अर्थाने आपल्याला शिकवतात. मुलांमध्ये अभ्यासा विषयी गोडी निर्माण करतात. त्यामुळे मुलांच्या मनात ज्ञानाची भूक वाढते, कुतूहल जागे होते. मग श्रवण, मनन, चिंतन, वाचन, पठाण आणि शेवटी विषयाला जाणून घेऊन त्याचे विश्लेषण.

अशा प्रक्रिया प्रयत्नपूर्वक अट्टाहासाने करून विद्यार्थी यशस्वी रित्या पुढच्या वर्गात जातात. अशा प्रकारे ज्ञान आत्मसात करून विद्यार्थी पुढील उच्च शिक्षणात सुद्धा यशस्वी होतात.

पण ज्या विद्यार्थ्यांना शाळेत जाऊनही अभ्यासा विषयी गोडी निर्माण होत नाही. ज्ञानाची भुक् त्यांच्या मनाला लगत नाही. त्यामुळे त्यांच्या मनात या विषयी कुतूहल जागे होत नाही. असे विद्यार्थी गटांगळ्या खात कसे, बसे पुढच्या वर्गात जातात. मग त्यांच्या जीवनात उच्च शिक्षणाचे दरवाजे कधीच उघडत नाहीत. त्यामुळे हे लोक साधारण मजूर, कामगार, घरगडी, वेठबिगार होतात. या सर्व लोकांना आज आपण विचारले, तर त्यांच्यातील चाळीस टक्के लोक असंं म्हणतात. शिक्षण घ्याण्याच्या वयात आम्ही व्यवस्थित शिक्षण घेतले नाही. कायम दुसरे उपद्व्याप करत बसलो. ही आमची सर्वात मोठी चुक होती. त्याचे परिणाम आता आम्ही भोगतो आहोत.

यातील साठ टक्के लोकांना आपण जर विचारले, तर आपल्याला ते सांगतात. आमची परिस्थिती फार बेताची असल्यामुळे आम्हाला इच्छा असूनही शिकता आले नाही. असे लोक बऱ्यापैकी हुशार असतात. त्यांना

जर थोडे शिक्षण मिळाले, तर ते काही प्रमाणात प्रगती करू शकतात. मी यात खेळाडू, सिने-नाट्य कलाकार, संगीतवादक, गीतकार आणि गायक घेत नाही. कारण ते सर्वजण थोड्याफार प्रमाणात शिक्षण घेत असतात. त्यातले काही जण अजीबात शिक्षण घेऊ शकले नाहीत, तरी ते जीवनाच्या शाळेत यशस्वी होतात. त्यांच्या क्षेत्रातील पुरेपूर ज्ञान ते बरोबर आत्मसात करतात. म्हणजे यातून आपल्याला निश्चित म्हणता येते. माणूस हा स्व इच्छेने यशस्वी होतं असतो.

जीवनाच्या प्रत्येक टप्प्यावर आपल्याला असे गुरु, सद्गुरु, मार्गदर्शक भेटत असतात. त्यांच्याकडून आपण काही ना काही शिकत असतो. त्यांचे अनुभव आत्मसात करून आपण प्रयत्नपूर्वक पुढे जात असतो. त्यातूनच आपण आपले जीवन यशस्वी करतो. या घडण्यामागे एक स्व इच्छा असते. म्हणून स्व इच्छाने माणूस घडतो. हा सिद्धांत मला महत्त्वाचा वाटतो. कारण आपण आपल्या बोली भाषेत कायम म्हणतो. 'इच्छा असेल तिथे मार्ग सापडतो' किंवा 'आवड असेल तिथे सवड आपोआप मिळते'. म्हणजे माणूस स्व इच्छे घडतो, या वाक्याला पुष्टी मिळते. म्हणून जीवनविद्या मिशनचे शिल्पकार सद्गुरु श्री वामनराव पै आपल्या दिव्य संदेशात म्हणतात. 'तूच आहेस तुझ्या जीवनाचा शिल्पकार' याकरता माणसाने काय करावे, विचारपूर्वक, प्रयत्नपूर्वक अनुभवपूर्वक जीवन जगावे. यातूनच आपल्याला

नवप्रकाशाची वाट दिसू शकते. म्हणून आपण आपल्या जीवनात कायम सकारात्मक रहावे.

या लेखाचा शेवट करताना मला 'हमाल दे धमाल' या चित्रपटाचा एक महत्त्वाचा संवाद आठवतो. त्या कथेतील नंदनी पटवर्धन या नायिकेने एक आव्हान स्वीकारलेले असते. त्यानुसार ती नायिका एका राजा नावाच्या हमालाला चित्रपट अभिनेता बनवते. आनंदाच्या भरात नंदनी पटवर्धन त्या राजाला शब्द देते. 'तू हवं ते माग, ते मी तुला देईन'. राजा मनोमन तिच्यावर प्रेम करत असतो. तो तिला लग्नची मागणी घालतो, ती रागावते. त्यानंतर राजा एका संवादात म्हणतो. 'मॅडम कोणत्याही दगडाला शेंदूर फासून देव करता येत नाही'. 'त्या दगडात मुळातच काही तरी आकार आसावा लागतो'. म्हणजे या चित्रपटानेही साध्यासुध्या शब्दात सांगितले आहे. माणूस हा स्व इच्छेने घडत असतो. तो किती प्रयत्नपूर्वक मिळालेल्या ज्ञानाचा सकारात्मक उपयोग करतो. त्यावर त्याचे घडने अथवा बिघाडने अवलंबून असते

भारतीय समाजाने खऱ्या हिंदुत्वाला जाणून घ्यावे.

भारतीय संस्कृतीला जाणून घेताना प्रत्येक इतिहास काराला सिंधू संस्कृतीचा विचार करावाच लागतो. कारण सिंधू संस्कृती ही जगातील अतिप्राचीन संस्कृतीपैकी एक मानली जाते. या संस्कृतीचा शोध एकविसाव्या शतकात लागला आणि भारतीय लोकसंस्कृतीचा इतिहास आर्यांच्याही मागे जाऊन थांबला. सिंधू संस्कृती ही आधुनिकतेने नटलेली होती. या संस्कृतीतील नगररचना, समाज व्यवस्था, आर्थिक व्यवस्था आणि सामान्य लोकजीवन यात खूप मोठे परिवर्तन दिसून येत होते.

आजच्या काळाला लाजवेल अशी व्यवस्था त्या समाजात होती. सिंधू संस्कृती ही हडप्पा, मोहेंजोदाडो या शहरांपुरती सिमित नव्हती. तिचा विस्तार कदाचित भारताच्या इतर भूभागांवर होता, असे आज म्हटले जाते, परंतु मूळ सिंधू संस्कृती ही सिंधू नदीच्या खोऱ्यात असल्यामुळे तिथे येणाऱ्या सततच्या जलप्रलयामुळे या संस्कृतीची दोन शहर नामशेष झाली, जमिनीखाली घडली गेली.

त्यानंतर बराच काळ गेल्यावर भारतात आर्यांचा उदय झाला. कॉकेशस पर्वतातून खैबर खिंडीमार्गे आर्यांची एक टोळी भारतात आली. आर्य लोक निसर्ग विज्ञानाला जाणणारे होते. त्यांनी इथे आपली राजकीय व्यवस्था, सामाजिक व्यवस्था आणि आर्थिक व्यवस्था नीट लावली. आर्यांचे जीवन हे निसर्ग पूजक होते. शेती बरोबर त्यांनी दूध दुबत्याला महत्व दिले होते. त्यामुळे गाई, गुरांना शेळ्या, मेंढ्यांना त्यांनी झुकते माप दिले होते. त्यामुळे हे आर्य ऋतू बदलाप्रमाणे जीवन जगण्याचा प्रयत्न करू लागले. त्यांनी निसर्गातील पंचतत्त्वांना देव मानले होते. हळूहळू कालांतराने आर्यांच्या जीवनात मूर्ती पूजन सुरू झाले. त्यांनी निर्माण केलेल्या शास्त्राला वेधशास्त्र किंवा वैदिकशास्त्र असे म्हंटले जाई. अशी ही भारताच्या हिंदुत्वाची सुरुवात आहे, तरीसुद्धा भारतात हिंदू धर्म असा उल्लेख त्या काळात कुठेही सापडत नाही. आधीच्या सिंधू संस्कृतीमध्येही तसा उल्लेख

सापडत नाही. अशाप्रकारे आर्यांनी भारतात लोक संस्कृतीचा पाया रचला आणि अनार्य संस्कृतीला मागे टाकले. हा आर्यांचा इतिहास अगदी ठळक पणाने आपल्याला वाचायचा असेल, तर आपल्याला 'चिंतनातील विचार' हे माझे पुस्तक वाचायला हवे. त्यातील एका प्रकरणात हा आर्यांचा इतिहास आहे. ई साहित्य प्रतिष्ठानच्या वेब पेजवर हे पुस्तक आपल्याला वाचाला मिळेलं.

रामायण, महाभारत या आर्यकालीन काव्यग्रंथातही

आपल्याला उच्च प्रतीची मानवी मुल्ये दिसून येतात. राजारामाने त्या काळात संघराज्य पद्धतीचा अवलंब केला होता. हे रामायणातलं रामतत्व स्वतंत्र भारताने स्वीकारलं. कारण श्रीरामांना माहित होतं आपण कितीही राज्य मोठं केलं, तरी त्यावर शासन करणे फार कठीण असते. त्यामुळे रावणाने राजारामाची खोड काढली तेव्हा श्रीरामाने भारतात सर्वत्र प्रवास करताना तेथील दानवी प्रवृत्तींना एकेक करून संपवले. त्यातून राजारामाने त्यावेळच्या भारतीय जनतेला. स्वातंत्र्य बहाल केले आणि त्यांच्यातील एका सर्वोत्तम व्यक्तीला ते राज्य सोपवले. श्रीरामाने शेवटी लंकेत जाऊन रावणाचा सर्वनाश घडून आणला तेव्हा विभूषण या आपल्या सर्वोत्तम मित्राला. लंकेच्या सिंहासनी बसवले. अशाप्रकारे रामराजांनी अयोध्येची शान वाढवली. श्रीराम हे एक वचनी होते, त्याच्या चारित्र्यात सर्वगुण

संपन्नता होती, हे आपल्या सर्वांना माहित आहे. त्यावर बोलण्याची फारशी गरज वाटत नाही, पण राम राजांनी संघराज्य पद्धतीचा अवलंब केला. या गोष्टीकडे आपण सर्वांनी दुर्लक्ष केले आहे, तसे करून चालणार नाही. कारण कल्याणकारी राज्याची संकल्पना त्यात आहे. त्याचा अभ्यास आपण सर्वांनी केला पाहिजे. हे खरे हिंदुत्व आहे, तरीसुद्धा रामायण या काव्यग्रंथात हिंदू धर्म असा उल्लेख कुठेच सापडत नाही पण हिंदुत्वाची संकल्पना प्रत्येक पानात आहे.

महाभारत या काव्यग्रंथात आपल्याला श्रीकृष्णाचे चरित्र वाचायला मिळते. या श्रीकृष्ण चरित्रातही

आपणास उच्च प्रतीचे मानवी मूल्ये दिसून येतात. आपल्या जन्मजात अन्यायकारक परिस्थितीला बदलून टाकण्यासाठी श्रीकृष्ण यांनी गोकुळात राहून, कंसाच्या दानवी संकटावर मात करून, एक दिवस कंसाला संपून टाकले आणि त्यांनी द्वारकेला जाऊन आपले राज्य प्रस्थापित केले. त्या राजवैभवाच्या सुखात श्रीकृष्ण गुंतले नाहीत. त्यांनी धर्म रक्षणासाठी हस्तिनापूर येथे जाऊन पांडवांना सर्वतोपरी सहकार्य केले. त्यावेळी अर्जुनाला गीता सांगत. श्रीकृष्ण यांनी हे युद्ध जिंकले. आणि धर्माचे राज्य स्थापन केले. मग ते पुन्हा आपल्या द्वारकेत आले. असे असले तरी महाभारत काव्यग्रंथत किंवा श्रीकृष्ण यांच्या गीता काव्यात हिंदू धर्म असा

उल्लेख कुठेही आला नाही, तरी देखील श्रीकृष्ण यांच्या विचारत हिंदुत्व होते. आपले हलाकीचे जीवन सुधारण्यासाठी माणूस प्रयत्न करतो पण दुसऱ्याचे जीवन सुधारण्यासाठी जो संघर्ष करतो, तो खरा माणूस म्हणून ओळखावा. हे कृष्ण नितीत दिसून येते. याचाही अभ्यास आपण सर्वांनी केला पाहिजे.

आपण आता इतिहासातील मौर्य साम्राज्याकडे वळूया. नंद राजाच्या दरबारात अपमान झाल्यावर आर्य चाणक्य यांनी सत्तेचा मोह टाळून, चंद्रगुप्त या युवकाला राज्य गादीवर बसवले. त्यातून आर्य चाणक्य यांनी आदर्श राज्य व्यवस्था निर्माण केली.

म्हणून आजही आर्य चाणक्य यांनी मांडलेले सिद्धांत समाजाला, राष्ट्राला दिशा दाखवतात. चाणक्य म्हणायचे राज्यव्यवस्था किंवा समाजव्यवस्था अर्थव्यवस्थेवर अवलंबून असते.

म्हणजे राज्य फक्त विचारांवर चालत नाही. तर ते अर्थव्यवस्थेवर चालते. अशा प्रकारे अनेक वैचारिक सिद्धांत चाणक्य यांनी त्यांच्या कौटिलीय ग्रंथात लिहून ठेवले आहेत. त्या सर्व वैचारिक सिद्धांतांचा आपण अभ्यास केला पाहिजे. ते ही हिंदुत्वाचे प्रगत विचार होते.

त्यानंतर सम्राट अशोकाने महत्त्वकांक्षी होऊन. हे चाणक्यांचे राज्य संपूर्ण भारतभरात वाढवले परंतु ओडिशाच्या (ओरिसा) कलिंग राज्याशी युद्ध झाल्यावर विजयी अशोकाचे मन परिवर्तन झाले. कारण त्याने सुद्धा युद्ध जिंकूनही आपल्या सैनिकांना गमावले होते. त्या जखमी आणि मृत सैनिकांचे दुःख पाहून सम्राट अशोकाने धम्म स्वीकारला. त्यातून त्याने बौद्ध धर्माचा परिचय जगाला करून दिला. ते परिवर्तन म्हणजे एक हिंदुत्व होते. त्यावेळी समाजाला हिंदू धर्म या नावाची ओळख झालेली होती. पुढे वर्धन, सातवाहन, चोळ, चालुक्य, पल्लव, परमार, राजपूथाना अशी राजघराणी त्या त्या काळी अस्तित्वात आली होती. त्या प्राचीन इतिहासात आपल्या हिंदू धर्माला उर्जितावस्था प्राप्त झाली होती. हिंदू धर्म, संस्कृती खऱ्या अर्थाने जगात पोचली होती. अशावेळी भारताने जगाला ज्ञान दिले परंतु जगावर राज्य करण्याची महत्त्वकांक्षा भारताने बाळगली नाही. कारण या भारताला सर्व प्रकारची समृद्ध परंपरा लाभली होती. त्यामुळे कदाचित भारताला जग जिंकण्याची इर्षाच राहिली नसावी. असा आपला शक्तिशाली हिंदू धर्म होता. या काळातील हिंदू संस्कृतीचा आपण अभ्यास केला पाहिजे. कारण त्या काळात आपल्या देशात समृद्धता होती.

त्यानंतर मात्र हा आपला हिंदू धर्म जहाल झाला. त्याचे कारण परकीय सत्तांनी भारतावर राज्य केले. मोहम्मद गजनी, मोहम्मद घोरी असे राज्यकर्ते

भारतावर चाल करून आले. अशावेळी भारताने आपली राज्यवट टिकवण्यासाठी मोठा संघर्ष दिला पण तरीही मनात सहेष्णूता कायम ठेवत. त्यावेळच्या भारतीय जनतेने सर्व धर्म, पंथांना एकत्रित जोडले. म्हणून छत्रपती शिवाजी महाराजांच्या काळात पातशाहीशी लढतानाही हा धर्म पंथीय एकोपा कायम होता. त्यावेळी शिवाजी महाराजांनी हिंदू धर्माला नवी संज्ञा बहाल केली. ती संज्ञा म्हणजे हिंदवी स्वराज्य ही संकल्पना. हिंदवी स्वराज्य म्हणजे कल्याणकारी राज्य व्यवस्था होती. ज्या राज्यात कोणावरही अन्याय, अत्याचार होऊ नये. सर्वधर्मांना, जातींना एकजुटीने राहता येईल अशी व्यवस्था शिवाजी महाराजांनी तयार केली. म्हणून शिवाजी महाराजांच्या सर्व युद्ध, लढायांमध्ये हिंदू मुस्लिम मावळ्यांनी एकत्रित जीवाची बाजी लावली. म्हणून हे स्वराज्य स्थापन झाले. पुढे पेशवाईने याच तत्त्वाला जागृत ठेवत. भारतात भगवा फडकला व दिल्ली हस्तगत केली त्यावेळी त्यांनी दिल्ली तत्कावर मुघल बादशाला बसवले आणि स्वतः लष्कर व्यवस्था संभाळू लागले. राज्य सत्तेवर बसण्यापेक्षा राज्याला कसे मजबूत करता येईल हे त्यावेळच्या मराठ्यांनी पाहिले. ही हिंदुत्वाची परंपरा ब्रिटिश काळातही पुढे तशीच राहिली. त्यामुळे युरोपियन आक्रमण होऊनही आपली संस्कृती फारशी बदलली नाही.

म्हणून हे स्वातंत्र्य मिळवल्यावर आपण या सर्व हिंदुत्वाची संकल्पना घेऊन. लोकशाही राज्य स्थापन केले. त्याकरता आपण राज्यघटना निर्माण केली. त्यातून या भारताला बळकट केले. त्यात धर्मनिरपेक्षता हे तत्व घातले. या सर्व प्रक्रियेत हिंदुत्वाचा विचार महत्त्वाचा आहे. या सर्वांचा अर्थ असा होतो आपले भारतीय हिंदुत्व हे सेक्युलर आहे.

ते सेक्युलर काल होते, आजही आहे आणि ते पुढेही तसेच राहिल. मित्रांनो विवेकानंदांनी सांगितले आहे. हिंदू हा केवळ धर्म नसून ती जीवन प्रणाली आहे आणि ती जगातील कोणत्याही व्यक्तीला हितकारक आहे. म्हणून भारताचा योग अभ्यास आणि आयुर्वेद जगावर राज्य करित आहे. हिंदुत्व म्हणजे काय? हे अशाप्रकारे आपल्याला समजून घेतले पाहिजे. त्यासाठी प्रत्येकाने हिंदुत्वाचा अभ्यास केला पाहिजे. इतकेच मला सांगायचे आहे. या लेखातून मी हिंदुत्वाच्या विचाराला दिशा देण्याचा प्रयत्न केला आहे. त्यामुळे सर्व इतिहास अभ्यासकांनी हिंदुत्वाचा खऱ्या अर्थाने

अभ्यास करावा हा उद्देश या लिखाणा मागे आहे

अमृत महोत्सवी भारत आणि त्याचा विकास

१५ ऑगस्ट २०२२ ला आपण स्वातंत्र्याचा अमृत महोत्सव साजरा केला. १९४७ ला आपला देश स्वतंत्र झाल्यावर आपण पुढच्या दोन, अडीच वर्षांत राज्यघटना तयार करून प्रजासत्ताक गणराज्यत आलो. त्याचवेळी आपल्या भारताने निवडणूक प्रक्रियेत स्त्री पुरुष समानता आणली. त्यामुळे पुरुषांच्या बरोबरीने स्त्रियांनाही मतदानाचा अधिकार दिला गेला. ही आपल्या देशाची सकारात्मक सुरुवात होती. त्यानंतर आपल्या भारताने सर्व प्रकारच्या अवजड उद्योग क्षेत्रात उत्तुंग भरारी घेतली.

त्यामुळे औद्योगिक क्रांती घडून आली. त्याचबरोबर विविध प्रकारचे सेवा उद्योग, बँकिंग उद्योग सुरू झाले. या सर्वातून भारताने मोठी आर्थिक प्रगती साधली. त्यामुळे भारतात मोठ्या प्रमाणावर शहरीकरण घडून आले. शहरा शहरात

आपल्या भारतीय नागरिकांना अनेक प्रकारे रोजगाराची संधी मिळाली. रस्ते, महामार्ग, लोहमार्ग यांचे जाळे विणले गेले. शिक्षण, आरोग्य इत्यादी अनेक क्षेत्रात पायाभूत सोयी सुविधा निर्माण झाल्या. संरक्षण क्षेत्रात भारताने या काळात मोठी प्रगती साधली. त्यामुळे परकीय आक्रमणे आपण थोपवू शकलो.

या सर्वातून समाजाचा हळूहळू विकास होऊ लागला. त्याच वेळेला भारतात ८० च्या दशकात दहशतवाद, नक्षलवादाने आपले डोके वर काढले. त्यामुळे सामान्य माणसांचे जीवन या सगळ्यातून पोळून निघाले. या दहशतवादामुळे आपण आपल्या देशाचे दोन कार्यक्षम नेते गमावले. हा सर्व स्वतंत्र भारताचा इतिहास आहे. असे जरी असले, तरी भारताने खुप मोठ्या प्रमाणात प्रगती साधली होती. कारण आपल्या देशात पाच-सहा धर्म, अनेक पंथ, जाती आणि संस्कृतींचा भरणा होता. असल्यामुळे भारताला राज्य चालवणे कठीण होईल, असे इंग्रजांना वाटले होते पण भारताने त्यांच्या या शापित विचाराला मोडीत काढले.

आपल्या भारतीय स्वातंत्र्याला जेव्हा ६६ वर्ष पूर्ण झाली. त्यावेळी २०१४ साली नरेंद्र मोदी सरकार स्थापन झाले. 'भारतीय जनता पार्टीला' त्यावर्षी पूर्ण बहुमत मिळाले. ही भारताच्या राजकीय इतिहासातली सर्वात मोठी घटना होती. नरेंद्र मोदींनी पंतप्रधान पद स्वीकारून भारताला नव्या युगाकडे जाण्याची संधी मिळवून दिली. त्यातून मोदींनी भारतात विविध प्रकारची विकास कामे सुरू केली. याच काळात त्यांनी काळ्या पैशावर नियंत्रण ठेवण्यासाठी नोटाबंदी आणली व नवीन नोटा बाजारात आणल्या. त्यानंतर सर्जिकल स्ट्राइकने पाकिस्तानला जबरदस्त धक्का दिला, चीनलापण जेरीस आणले. भारत आपल्या सैनिकी बळावर कधीही काहीही करू शकतो. अशी दहशत भारताने निर्माण केली. मोदींनी यातून सांगितले, आम्ही कुणाच्या वाट्याला जात नाही पण जर कुणी आमच्या वाट्याला गेला तर त्या देशावर आम्ही चढाई करू, असा इशारा नरेंद्र मोदींनी शत्रू राष्ट्रांना दिला. शेतकऱ्यांसाठी, मजुरांसाठी, महिलांसाठी अनेक योजना मोदींनी निर्माण केल्या. त्यातून सबका साथ सबका विकास ही उदघोषणा उदयास आली. कश्मीरलाही कायदेशीर रित्या नरेंद्र मोदींनी भारत सरकारच्या अधिपत्याखाली आणले. हा सर्व प्रगतीचा लेखाजोका भारतीय नागरिकांनी आपल्या डोळ्यासमोर पाहिला. त्यामुळे २०१९ ला पुन्हा नव्या जोमाने नरेंद्र मोदी सरकार निवडून आले. त्यावेळी भारतात कोविड-19 चा

शिरकाव झाला. या महामारीच्या संकटाला आपण व्यवस्थित तोंड दिले. वैद्यकीय प्रयोग करून आपण वॅक्सिंगचा शोध लावला. यातून आपण कोविड-19 च्या सूक्ष्म दानवाला संपुष्टात आणले. परंतु या महामारीच्या प्रभावामुळे भारतातील काही उद्योग, व्यवसाय बंद पडले किंवा ते मंद गतीने सुरू आहेत. अशा परिस्थितीमुळे असंख्य भारतीय नागरिकांना कोणत्याही प्रकारचा रोजगार राहिला नाही. त्यामुळे अर्ध बेकारी किंवा हंगामी रोजगारी संकट सर्व सामान्यांवर अले आहे. यावर मोदी सरकारने कसोशीने प्रयत्न करावेत.

अशाप्रकारे या भारताचा विकास सुरू आहे, तरीही भारतात शेतकऱ्यांचा, मजुरांचा, कामगारांचा प्रश्न जटील होत चालला आहे. या सर्व श्रमिक जनतेला अजूनही आर्थिक चणचण जाणवते. आज भारतच्या डिजिटल क्षेत्रात मोठी क्रांती झाली असली, तरी संपूर्ण समाजाचा विकास झालेला नाही. ग्रामीण भागातील जनता अजूनही काही प्रमाणात हलाकीच्या परिस्थितीत जीवन जगत आहेत. त्याचप्रमाणे आदिवासी भागातील लोक अजूनही मागासलेपणाने जीवन जगत आहेत. त्यांच्यापर्यंत सर्व प्रकारच्या सोयी सुविधा पोचलेल्या नाहीत. महिलांविषयीचे कायदे आता सक्त झाले आहेत, तरीही स्त्रियांवर होणारे अन्याय, अत्याचार कमी होत नाहीत, दिवसेंदिवस त्यात वाढ दिसून येत आहे. त्याचबरोबर लहान

मुलांच्या कुपोषणाचा प्रश्न अधून मधून ऐरणीवर येत आहे. वैद्यकीय सोयी सुविधांमध्ये खाजगी भ्रष्टाचार वाढत चालला आहे. मेडिकलेमच्या नावाखाली वैद्यकीय लोक नको तितका पैसा ओढू लागले आहेत. त्याचबरोबर भारताच्या सीमेवरील आपले पारंपरिक दोन शत्रु देश अजूनही कुरापती काढत आहेत. त्यांचा नायनाट करण्याचे आव्हान भारतापुढे आहे.

या सर्व गोष्टींना मागे टाकून आपल्याला पुढे जायचे आहे. त्याकरता समाजाच्या विविध क्षेत्रात अमुलाग्र बदल घडवला पाहिजे. त्याकरता केंद्रात कायम स्वरूपी स्थिर सरकार असायला हवे, तरच आपण समाजाच्या विविध स्तरात प्रगती साधू शकतो. त्यामुळे भारतीय जनतेला सकारात्मकतेने विचार केला पाहिजे, तरच भारताचे भवितव्य उज्वल होऊ शकेल. आपला भारत हा खूप मोठ्या लोकसंख्येचा देश आहे. त्यामुळे आपल्याला सुस्थितीत येण्यासाठी ७५ वर्षे लागली पण जपान, जर्मनी, इटली हे जगातले आजचे प्रमुख देश दुसऱ्या महायुद्धाच्या काळात १९४५ ला पूर्णपणे उध्वस्त झाले होते. तरी त्यांनी त्यांच्या ७५ वर्षात खूप मोठी प्रगती साधली आहे. म्हणून भारताला अजून खूप मोठी प्रगती साधायची आहे हे लक्षात ठेवणे. आवश्यक आहे.

त्यामुळे आपल्या भारत देशाने अमृत महोत्सव साजरा केला. याचा आनंद व्यक्त करताना, आपण हे ही लक्षात ठेवले पाहिजे. आपण ७५ वर्षात ही उल्लेखनीय प्रगती साधली आहे त्यापेक्षा अधिक मोठी प्रगती इथून पुढे साधायची आहे. जागतिक पातळीवर डिजिटल क्षेत्रात नवे नवे बदल होत आहेत. त्यामुळे या उद्योगात आपण समर्थपणे उतरले पाहिजे. कारण भारत हा पूर्वीपासून ज्ञान प्रधान, विज्ञान प्रधान देश राहिला आहे. त्या ज्ञान, विज्ञानाचा फायदा आता भारताला करून घ्यायचा आहे. विश्वातील ज्ञानाचा महासागर भारताला बनवायचे आहे. त्यासाठी भारतीय नागरिक म्हणून आपण सर्वांनी प्रयत्न केले पाहिजेत. म्हणून केंद्रात स्थीर सरकार देण्याचे काम भारतीय जनता म्हणून आपले आहे. 'भारत जागतिक महासत्ता, महासत्ता' असे बोलून आपले स्वप्न पूर्ण होणार नाही. त्याकरता ध्यास घेणे गरजेचे आहे. त्यामुळे प्रत्येक भारतीय युवक, युवतींनी ज्ञान, विज्ञान क्षेत्रात स्वतःला झोकून दिले पाहिजे. असे जाणारांचे मत आहे ते आपण सर्वांनी सत्यात उतरवावे.

अपंगत्व हे शरीराचे नसते तर मनाचे असते

अपंगत्व हे शरीराचे नसते तर ते मनाचे असते. त्यामुळे निराश न होता अपंग व्यक्तीने जीवनाचा गड सर करावा. कारण अपंगत्व हे कधीही, केव्हाही आपल्या घराचा दरवाजा उघडून येऊ शकते. अपंगत्व हे कुणाच्या घरात जन्मापासून असते, तर कुणाच्या घरात काही दिवसाने, काही महिन्याने काही वर्षांनं येत असते. त्यामुळे आपण सर्वांनी वयापरत्वे अकाली येणाऱ्या अल्प किंवा दीर्घ अपंगत्वाचा बाऊ करू नये. अपंगत्व म्हणजे केवळ एक शारीरिक कमतरता असते, एखाद्या अवयवाची कमजोरी असते. अशा कमजोरीला, अधूपणाला आपण घाबरून न जाता यथायोग्य

तोंड द्यावे. त्यातून मनाच्या अपंगत्वाला सांगावे, तू अपंग नाही तू सबळ आहे! कारण ईश्वराने दिलेल्या या शरीरात नियतीने थोडी कमतरता दिली आहे. ती कमतरता आपण भरून काढू शकतो. मित्रांनो असे मनाला सांगितल्यावर आपल्या दुःख, वेदना पळून जातात.

या दुःख, वेदना पळून जाण्यासाठी आपण सर्वांनी एकच विचार करावा. आपल्या शरीरात जरी कमतरता असली, तरी आपण आपल्या दिव्य चैतन्य शक्तीच्या जोरावर काय करू शकतो. कारण आपल्याला नियतीकडून अपंगत्व मिळाल्यावर देव आपल्याला एक दिव्यत्व बहाल करतो. त्या दिव्य चैतन्य शक्तीच्या जोरावर आपण खूप काही करू शकतो. अशक्य गोष्टी सुद्धा शक्य होऊ शकतात. त्यामुळे भारताचे आजचे माननीय पंतप्रधान श्री नरेंद्र मोदी यांनी अपंग या शब्दाला नवा आयाम, नवी संज्ञा दिली आहे. तो शब्द म्हणजे दिव्यांग परंतु हा दिव्यांग शब्द काही जणांना खटकला होता.

ते सगळे म्हणत होते, अपंग जर दिव्यांग आहेत, तर ते खितपत का पडतात. म्हणून हा दिव्यांग शब्द चुकीचा आहे. असा विचार लोकाचा होता. खरे पाहता या आपल्या शरीरात एकापेक्षा जास्त अवयवात किंवा एका अवयवत कमजोरी असेल, तर दुसरीकडे देवाने आपल्याला दिव्य चैतन्य शक्ती दिलेली असते. या शक्तीला आपण ओळखले पाहिजे. त्याला

अनुसरून नरेंद्र मोदी यांनी शब्द वापरला 'दिव्यांग', हा यातला सखोल अर्थ आहे.

मित्रांनो आपण बाहेर फिरताना आपल्याला वेगवेगळ्या प्रकारचे अनुभव येतात. त्यात काही ज्येष्ठ नागरिक, प्रौढ नागरिक आपल्याला भेटत असतात. त्यांची वयापरत्वे शारीरिक कमतरता वाढलेली असते. त्यामुळे ते निराश झाल्याने, त्यांच्या विचारात अनेक वेळा ती निराशा आपल्याला जाणवत असते. कारण जीवनाचा प्रदीर्घ काळ त्यांनी सुव्यवस्थित घालवलेला असतो. म्हणून त्यांना ही शारीरिक कमतरता मनाने पचवता येत नाही. त्यांना आलेले हे किंचितसे अपंगत्व सहन होत नाही. काहींना तर मोठ्या व्याधींचे अपंगत्व येते. त्यावेळी त्यांच्या मनात आकाश कोसळल्याची भावना तयार होते. ती भावना अशा व्यक्तींना आयुष्यापासून हळूहळू दूर नेते. त्यातच मग शेवटी त्यांचा अंत होतो. त्यामुळे जीवनात काय गमावले यापेक्षा काय कमावले आणि आत्ता आपण काय मिळवू शकतो. याचा विचार आपण करायला हवा.

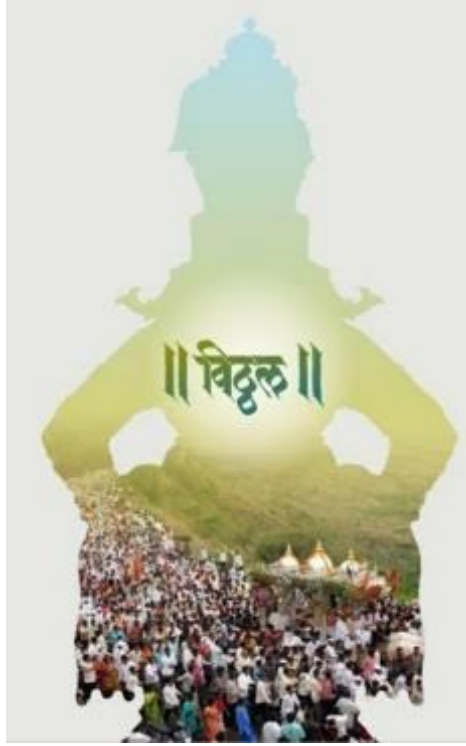
मित्रांनो गिर्यारोहक कायम प्रयत्न करत असतात. त्यांचा रोजचा सराव सुरू असतो. यातून ते एक दिवस गिर्यारोहणाच्या मोहिमेवर जातात. मांडंट

एवरेस्ट चढाईचा खडतर प्रवास पार करून मोठ्या कष्टाने, परिश्रमाने एवरेस्ट शिखरावर जातात. तिथे झेंडा फडकवल्यावर हे गिर्यारोक तिथेच थांबत नाहीत, तर ते खाली उतरून जगातल्या इतर काही शिखरांवर जाण्याची तयारी करतात. म्हणजे गिर्यारोहकांना एका जागी थांबता येत नाही. त्यांच्या जीवनात कायम असे उतरणे चढणे चालूच असते. तशाच प्रकारे माणसाचे जीवन असते. त्यात काळापरतत्वे शारीरिक चढ-उतार चालू असतो. त्या चढ-उताराला घाबरून न जाता सामान्य माणसाने ही शिखर चढाई करावी, यालाच जीवन असे म्हणतात. त्यामुळे कुठल्याही माणसाने शारीरिक कमतरतेला घाबरून जाऊन मनातून स्वतःला अपंग समजू नये. सकारात्मकतेने आपण या अपंगत्वाचा विचार करावा.

मंत्रालयात शासनाचे उपसचिव या नात्याने काम पाहिल्यावर अपंग मित्र वसंत संख्ये यांना शासनाने महाराष्ट्र राज्य अपंग वित्त, विकास महामंडळाचे व्यवस्थापकीय संचालक केले. आज ते सेवानिवृत्त आहेत. वसंत संख्ये हे बालपणापासून अपंग आहेत. या अपंगत्वावर मात करून त्यांनी मंत्रालयात उच्च पदस्थ अधिकारी म्हणून आपले प्रामाणिक कार्य केले. ते म्हणतात, मी अपंग होतो म्हणून मला अपंगांना जाणून घेत त्यांच्याकरता भरीव योगदान देता आले. अपंगांसाठी अनेक ध्येय धोरणे आखता आली. मी अपंग नसतो, तर सर्वसामान्य

व्यक्तींसारखा जीवन जगलो असतो. त्यावेळी मला अपंगांच्या मनातली भावना कळली नसती. म्हणून मला माझ्या अपंगत्वाचे कधीच दुःख वाटले नाही. अपंगत्व ही माझ्यासाठी एक संधी होती, त्या संधीचे सोने मी करू शकलो! अशा प्रकारची सकारात्मकता प्रत्येक व्यक्तीने आपल्या मनात ठेवावी व आपल्या समदुःखी मित्रांना, मैत्रिणींना मदत करावी. हा एक आशेचा किरण आहे. त्या किरणातून उद्याचा उषःकाल होणार आहे. एक सामान्य माणूस म्हणून मी हे विचार आपल्यासमोर मांडत असलो, तरी मी सुद्धा एक अपंग आहे. असे असले तरी मी माझ्या मनातील अपंगत्व बाजूला सारून यथार्थपणे जीवन जगतो आहे. याचा अर्थ अपंगत्व हे शरीराचे नसते, तर ते मनाचे असते. या विचारावर आपण ठाम राहिलो पाहिजे. तरच जीवन सुंदररित्या आपल्याला जगात येईल.

आपण देवाची पूजा करताना दिव्यत्वाची पूजा करतो!

एक शिल्पकार एखादा दगड निवडतो त्याला स्वच्छ करतो. त्यानंतर त्यावर कलात्मक प्रक्रिया सुरु करतो. हळूहळू त्या दगडाला शिल्पाचा आकार येतो. त्याचप्रमाणे मूर्तिकार आपल्या साच्यातून विविध मातीच्या मूर्ती घडवतो. चित्रकार आपल्या कुंचल्यातून देवाच्या प्रतिमेचे चित्र

काढतो, त्यात वेगवेगळे रंग भरतो. अशी या तीन कलाकारांची कलाकारी सुरु असते. मग हे तिघेजण आपली कलाकृती बाजारात जाऊन विकतात. ती कलाकृती बाजारातून आपण विकत घेतो, घरी आणतो. हार, फुले, पानांनी सजवतो. त्याची आपण नेहमी अशीच पूजा करतो. त्यामुळे त्या देवाची छबी कायम आपल्या मनात ठसलेली असते. मग डोळे मिटले किंवा उघडले, तरी आपल्याला ती मूर्ती दिसू लागते.

आपण रोज फुले, पाने, हार इत्यादी अनेक साधनांनी देवाची पूजा करतो. त्यावेळी ती देवाची मूर्ती आपल्याला प्रसन्न वाटते. ती प्रसन्नता देवाच्या मूर्तीत जशी येते, तशीच ती आपल्या मनाला प्रसन्न करून जात असते. म्हणजे त्यातून आपण आपल्या दिव्य चैतन्य शक्तीला जागृत करतो. दिव्य चैतन्य शक्तीला जागृत करण्याचे साधन म्हणून ती देवाची मूर्ती आहे. रोज रोज आपण या देवाच्या मूर्तीचे पूजन करतो. त्या देवचे कुठेही आपण नकळत चिंतन करतो, नाव घेतो. त्यावेळी आपण देवाची नाही, तर दिव्यत्वाची पूजा करतो. अशाप्रकारे लखो भाविक पूजाविधी करतात. त्यातून या विश्वातील दिव्यत्वाची पूजा घडत असते. म्हणून आपल्या आध्यात्मात म्हणतात, पिंडी ते ब्रह्मांडी सर्वत्र तोच परमेश्वर आहे!

त्यामुळे प्रत्येक माणसाने दिव्य चैतन्य शक्तीला जाणून देवाच्या मूर्तीची पूजा करावी. अशा भगवंत भक्तीमुळे माणूस माणसाला देव मानून त्याला

भेटतो, त्याची सेवा करतो, त्याला नेहमी सहकार्य करतो. हे फक्त एका देवमूर्तीच्या प्रभावाने घडते. म्हणून पूर्वजांनी आपल्याला मूर्ती पूजेचे संस्कार दिले आहेत. आपल्याला जर कोणी सांगितले पाटी, पेन्सिल, वही, पेन, पुस्तक किंवा संगणक, मोबाईल घेऊ नकोस पण लिखाण वाचन कर. मग आपल्याला हाच प्रश्न पडणार, आपल्याला दिलेले काम कसे करायचे. कारण हे काम करण्यासाठी जी साधने आपल्याला लागणार आहेत. तीच आपल्याकडे नाहीत. तोच भाव देवपूजेत आहे. आपल्या समोर देवाची कोणतीही मूर्ती नसेल, तर आपल्या मनात दिव्यत्वाची कल्पना रुजणार नाही. आज आपण देवही जाणतो आणि दिव्यत्वही जाणतो पण आता जरा विचार करा आपण अगदी लहान होतो. त्यावेळी आपल्याला देवही माहित नव्हता आणि दिव्यत्वाचा तपास आपल्याला लागला नव्हता. म्हणून देवपूजा महत्त्वाची आहे. त्यातून खऱ्या ईश्वराला जाणता येते.

हा दिव्यशक्तीतला देव या विश्वातील कणाकणात भरलेला आहे. म्हणून ज्ञानेश्वर माऊलींनी सोप्या शब्दांत सांगितले होते. प्रत्येक प्राणीमात्रात एकच ईश्वरी आत्मा आहे. याचा अर्थ हा परमेश्वर चराचरात व्यापला आहे, दाटला आहे पण हा परमेश्वर पावसासारखा दाटलेला नाही. पावसाला नभात दाटण्याकरता जलचक्रातून जावे लागते. सूर्याच्या उष्णतेने पाण्याचे बाष्प होऊन वर जाते. त्याचे रुपांतर ढगांच्या माळेत होते, त्यातून पाऊस

बरसत असतो असतो. मात्र तसे या ईश्वरी चैतन्याचे होत नाही. आपण कुठेही, केव्हाही ऑक्सीजन घेऊ शकतो. अगदी तसेच या दिव्य परमेश्वर शक्तीचे असते. म्हणून आपण आपल्यातील दिव्य चैतन्य शक्तीला जागृत करावे. त्याकरता देवाची आराधना करावी, देवाच्या मूर्तीचे यथासांग पूजन करावे पण त्या मूर्तीत अडकून न जाता. पर्यावरणाची आणि माणसांची सेवा करावी. शेवटी माणुसकी हाच एकमेव धर्म आहे. म्हणून जनसेवेतून ईश्वरसेवा प्रत्येकाने करावी. तोच देवाचा खरा आशीर्वाद आहे. या गोष्टीला जाणून आपण देवाचे पूजन करावे. त्यातून आपल्यातील व सृष्टीतील दिव्य चैतन्य शक्तीला जागृत करावे. म्हणजे माणूस देवाची पूजा करताना दिव्यत्वाची पूजा करतो! पण हे माणसाला जाणता आले पाहिजे

पर्यटन आणि आपले गड, किल्ले.

शिवाजी महाराज जन्माला आले, त्यांच्या येण्याने मराठी मुलखात नवचैतन्य निर्माण झाले. कारण जिजाऊ आणि शहाजीराजांनी स्वराज्याचे स्वप्न पाहिले होते. ते स्वप्न आता शिवबा पूर्ण करणार होते. त्या

दृष्टिकोनातून जिजाऊंनी शिवबांना घडवण्याचा प्रयत्न केला. शिवबांनी त्या प्रयत्नाला योग्य तो प्रतिसाद दिला. मग हां हां म्हणता वयाच्या सोळाव्या वर्षी शिवाजी महाराजांनी तोरणा गड जिंकून घेतला. तोरणा गडावर शिवाजी महाराजांना अमापन धनाचा लाभ झाला. त्या धनाचा उपयोग त्यांनी स्वराज्य निर्मितीसाठी केला. यानंतर हळूहळू शिवाजी महाराजांनी आपले गड, किल्ले वाढवले. प्रत्येक किल्ल्यावर चढाई करून शत्रूंच्या ताब्यातील किल्ले शक्ती, युक्तीने काबीज केले. त्यातून त्यांनी स्वराज्य वाढवले. शिवाजी महाराजांच्या स्वराज्यात

गड, किल्ल्यांना फार महत्त्व होते. ते सर्व गड, किल्ले स्वराज्याचे आन-बान शान होते.

या गड, किल्ल्यांमुळे स्वराज्याला मजबूत तटबंदी मिळाली. स्वराज्याच्या रक्षणासाठी हे किल्ले अगदी कल्पकतेने उभे केले होते. या किल्ल्यांवर मावळे उभे राहिल्यावर दुर्बीण घेऊन अथवा दुर्बीण न घेताही स्वराज्यवर येणारा शत्रू लांबून नजरेत पडायचा. त्यामुळे मावळ्यांना अचूकपणे युद्धकाळात आपली रणनीती ठरवता येत होती. त्यानुसार मावळे शत्रू सैन्यावर तुटून पडायचे. दगड, माती, गरम तेल, बाण, हात गोळे या सर्व आयुधांचा वापर करून मावळे शत्रू सैनिकांना अर्ध मेले करायचे. त्यातूनही त्यांचे सैन्यदल वर किल्ल्यावर आले की लपलेले मावळे तलवारीने त्यांना

कापून काढायचे. अशाप्रकारे खुल्या मैदानात न जाता शिवाजी महाराजांचे मावळे शत्रूंना किल्ल्यावर आणून त्यांना नरकाचे दृश्य दाखवाचे. मध्ययुगीन इतिहासात फक्त शिवाजी महाराजांनी सह्याद्रीच्या पर्वतरांगांचा यथायोग्य उपयोग केला होता. त्याकाळी शिवाजी महाराज म्हणजे "पहाड का चुवा" असे आश्चर्यकारक वर्णन शत्रुपक्षाने केले होते. असा आभूतपूर्व वापर शिवरायांनी सह्याद्रीचा केला होता.

असा हा गड, किल्ल्यांचा इतिहास आहे. या किल्ल्यांवर लाखो मावळ्यांनी आपले रक्त सांडवले. स्वराज्य सांभाळून आपले संसार सुखाचे केले. मुलानबाळांना वाढवले, त्यांना स्वाभिमानाचे संस्कार दिले. त्यातून या स्वराज्याला त्यांनी कायम बळकटी दिली. एखाद्या भूभागावर शत्रू सैन्याचे आक्रमण झाल्यावर तिथल्या रयतेला गड, किल्ल्यांवर आणून होणाऱ्या अत्याचारापासून वाचवले जाई. त्यामुळे लढाई संपुष्टात येईपर्यंत स्वराज्यातील माता, भगिनींना, त्यांच्या मुलांना या किल्ल्यांवर निवांतपणे राहता येत होते. शिवाजी महाराजांनी संपूर्ण रयतेला आपले मानले, त्यांच्यावर आई, वडील, भाऊ म्हणून माया लावली होती. त्यांच्यासाठी ते नेहमी झटत होते. तह, शह, माघार यांचे अपमान सहन करून रयतेला पहिले संरक्षण दिले जायचे. यानंतर आपले रण कौशल्य वापरून शत्रूंना नामोहरण केले जायचे. हे सर्व करत असताना हे भक्कम गड, किल्ले शिवाजी

महाराजांच्या कामी यायचे. म्हणून त्यावेळी आपला महाराष्ट्र घडला व स्वतंत्र झाला. त्याच स्वातंत्र्याची बीजे भारतात सर्वत्र रुजली. त्यातून पुढे १८५७ चा उठाव होऊन १९४७ साली मोठा संघर्ष देऊन आपला देश स्वतंत्र झाला.

पण या स्वतंत्र भारतातील महाराष्ट्रात गड, किल्ल्यांकडे फारसे लक्ष दिले जात नाही. त्यामुळे

साडेतीनशे वर्षांपूर्वी बनवलेले हे किल्ले आज मोडकळीस आले आहेत. किल्ल्यांवरचे काही बुरुज दिसेनासे झाले आहेत. घरे, वाडे, मंदिरे यांची पडझड झाली आहे. म्हणून या किल्ल्यांना जतन करण्याची आज गरज आहे. त्याकरता नरेंद्र मोदी सरकार महाराष्ट्रातील किल्ल्यांच्या डागडुजीसाठी प्रयत्न करत आहेत. शिवप्रेमी मावळेही त्याच गोष्टीचा आग्रह धरत आहेत. त्यामुळे पुढच्या काळात किल्ल्यांच्या डागडुजीचा प्रश्न निकालात निघेल. अशी आशा आज निर्माण झाली आहे. छत्रपती शिवाजी महाराजांची जागजागी स्मारके न बांधता आधी या किल्ल्यांचा जीर्णोद्धार करावा, त्यांना मजबुती द्यावी. कारण शिवाजी महाराजांनी व त्यांच्या मावळ्यांनी मोठ्या कष्टाने हे किल्ले बांधले होते. यामुळे शिवाजी महाराजांची स्मारके गड, किल्ल्यावरच असावीत. हे आपण सर्वांनी लक्षात घेतले पाहिजे. त्यासाठी प्रयत्नशील राहण्याची आपल्याला गरज आहे.

परंतु बहुसंख्या सामान्य नागरिक व युवकांच्या मनात या समस्येविषयी पुरेशी जाणीव, जागृती झालेली नाही. त्यामुळे महाराष्ट्रातील तरुण, तरुणी

या गड, किल्ल्यांवर जाऊन पर्यटनाची मजा घेतात. ती मजा घेत असताना. गड, किल्ल्यांवर ढिगभर कचरा निर्माण करतात. प्लास्टिकच्या बाटल्या, दारूच्या काच बाटल्या, खाण्यापिण्याचे कप, कागद या सर्वांचा कचरा गड, किल्ल्यांवर जमा होतो. हा कचरा साफ करण्यासाठी काही शिवप्रेमी बांधव स्वच्छता मोहीमा काढतात. ते गड, किल्ल्यांवर कायम अधून मधून जात असतात पण त्यांनी स्वच्छ केलेले गड, किल्ले पुन्हा कचऱ्याच्या ढिगांनी भरतात. हे असे वारंवार होत असते. त्यात आणखी एक भर म्हणून, प्रेमीयुकुलांचा वावर तिथे कायम असतो. गड, किल्ल्यांवर बऱ्यापैकी एकांताची जागा मिळते. या एकांतात युवक, युवतींना नको त्या गोष्टी करण्याची मुभा मिळते. मग तिथून निघताना हे प्रेमी, तिथल्या दगडा, दगडावर आपली नावे लिहित असतात. आणखी बरंच काही लिहिलेले असते. यातून गड, किल्ल्यांच्या भिंती नको त्या शिलालेखानी भरतात. या अशा गोष्टींमुळे गड, किल्ल्यांची शान निघून जाते. ज्या मावळ्यांनी हे किल्ले घडवले, आपले रक्त सांडवले. त्या सर्व हुतात्म्यांनी या किल्ल्यांवर आपली नावे दिली नाहीत. शिवाजी महाराजांनी सुद्धा आपल्या कुटुंबीयांची नावे या किल्ल्यांना दिली नाहीत. हे लक्षात घेऊन कोणत्याही सामान्य

माणसाने आपली नावे या गड, किल्ल्यावर लिहू नयेत. म्हणून जाणीव जागृती महत्त्वाची आहे. सरकारकडून या किल्ल्यांचे जतन पुढे मागे होणारच आहे पण तोपर्यंत सामान्य माणसांनी देखील त्याकरता पुढाकार घेऊन गड, किल्ल्यांवर अशा चुकीच्या गोष्टी करू नयेत.

अशाच प्रकारे किल्ल्यांच्या परिसरात काही वेळा अमली पदार्थांच्या रेव पार्टीया होत असतात. अशा पार्टीया वेगवेगळ्या ठिकाणी घडवल्या जात असतात. अशा पार्टीयांमध्ये जाणारे तरुण मुल, मुली देहभाण विरून पिसाळलेल्या प्राण्यांप्रमाणे वागतात.

पोलिसांना या अशा रेव पार्टीयांची माहिती मिळाल्यावर, पोलिसांचे धाडचक्र सुरु होते. त्यावेळी

नको त्या अवस्थेत तरुण मुला, मुलींना ताब्यात घ्यावे लागते. मग पुढे त्यांना पोलीस कोठडी त्यानंतर न्यायालयीन कोठडी दिली जाते. त्या प्रकरणाची फाईल बनते. त्याला नाव दिले जाते. 'सिंहगड रेव पार्टी फाईल' किंवा आणखी कुठल्या किल्ल्याच्या नावाची फाईल. अशा घटनांमुळे ऐतिहासिक किल्ल्यांचे नावही त्या प्रकरणाला जोडले जाते. याचा विचार प्रत्येक युवा वर्गाने करावा आणि कोणत्याही प्रकारच्या पार्टीया गड, किल्ल्यांच्या परिसरात होऊ नयेत. याची दक्षता या युवा वर्गाने घ्यावी.

अशाप्रकारची भावना बहुसंख्य शिवप्रेमींची आहे. त्यामुळे पर्यटन करत असताना गड, किल्ल्यांचा मान सन्मान प्रत्येकाने राखावा. असे या ठिकाणी आपल्याला म्हणता येईल. अनेक दिवस हा विचार माझ्या मनात घोळत होता परंतु काही दिवसांपूर्वी माझ्या एका मित्राने गड, किल्ल्यांवरील अस्वच्छतेचे दोन व्हिडिओ मला पाठवून दिले. म्हणून मी या विषयावर प्रकाश टाकण्याचा प्रयत्न केला आहे. आता हा विषय आपण शिवप्रेमींनी वाचक या नात्याने अनेक लोकांपर्यंत पोहोचवावा तरच गड, किल्ल्यांबाबतीत जनमनात परिवर्तन होईल

मनुष्य जन्माचा खरा धर्म

या ब्रह्मांडीय विश्वाच्या अफाट पसाऱ्यात माणूस म्हणून आपण नगण्य आहोत. कारण माणूस या पृथ्वीच्या पर्णावर पडलेला एक ठिपका आहे. असे असंख्य करोडो ठिपके आपल्या पृथ्वी पर्णावर आहेत. ह्या सर्व ठिपक्यांना जानकार लोक पाण्याचा बुडबुडा म्हणतात. हा पाण्याचा बुडबुडा कधीही, केव्हाही फुगून फुटू शकतो. श्वास जास्त लागला तरी माणसाचा अंत होऊ शकतो आणि त्याचा श्वास कोंडला तरी माणसाचा

अंत अटळ आहे! म्हणूनच कवयित्री बहिणाबाई चौधरी यांनी सांगून ठेवले आहे. अरे जगणं मरणं एका श्वासाच अंतर! पण हे अंतर कुणाला समजत नाही. माणसाच्या आयुष्याला शंभर वर्षांचा गॅरंटी पिरेड असला, तरी माणूस देवाची आणि नियतीची कठपुतली आहे.

म्हणून माणसाने कधीही स्वार्थी, आहमतावादी असू नये.

या लेखाच्या सुरुवातीला पृथ्वी पर्णावरचा एक ठिपका म्हणजे माणूस आहे! असे वर्णन माझ्याकडून झाले आहे. कारण या ब्रह्मांडाच्या संपूर्ण पसाऱ्यात अनेक तारे आहेत. हे तारे म्हणजे कदाचित अगणित सूर्य आहेत. त्यामुळे निष्कर्षात तेवढ्याच आकाशगंगा या ब्रह्मांडात फिरत असतील. त्या सर्व आकाशगंगेत पृथ्वी सदृश्य अनेक ग्रह असू शकतील, असा कयास संशोधकांचा आहे. त्यामुळे आपली पृथ्वी देखील एखाद्या पर्णासारखी आहे. म्हणजे तो सुद्धा एक अगदी छोटासा तुकडा आहे. यातून माणसाने समजून जावे आपण नेमके कोण आहोत, आपले अस्तित्व नेमके काय आहे. हे सारे आपण ओळखावे, म्हणून हा विषय महत्त्वाचा आहे.

तरीसुद्धा माणूस स्वार्थीपणाने या पृथ्वीवरील जगाचा हळूहळू सर्वनाश करतो आहे. आपल्या स्वार्थासाठी जगावर युद्ध लादतो आहे. नवे नवे घातक शस्त्र-अस्त्र निर्माण करून प्रदूषणाला वाढवतो आहे. अनेक वैज्ञानिक

प्रयोग करून, पृथ्वीच्या नाशाला कारणीभूत असणारे रासायनिक पदार्थ निर्माण करतो आहे. त्याचप्रमाणे तो आपल्या माणसांच्या भौतिक जगात स्वार्थीपणाने, अहमपणाने दंगली, हिंसाचार, गुन्हेगारी वाढवतो आहे. त्यातून तो जाती, धर्म, वर्ण यांच्या भिंती बांधतो आहे. असा हा स्वार्थाचा बाजार माणसांच्या भौतिक विश्वात सर्वत्र भरून राहिला आहे. त्यातून माणसाला बाहेर पडाव लागणार आहे. नाहीतर माणसाचा, माणुसकीचा आणि या संपूर्ण विश्वाचा अंत नक्की होणार आहे. हे अखिल मानवाने आपल्या मनात, ध्यानात ठेवावे. त्यामुळे आपल्याला युद्ध नको आहे फक्त भगवान बुद्ध आपल्याला हवा आहे!

सर्व प्राणीमात्रांना परमेश्वराने भय, निद्रा, भूक मैथुन या चार जाणिवा दिल्या आहेत परंतु त्याच परमेश्वराने माणसाला विचार शक्तीचे पाचवे दान दिले आहे. कारण या सृष्टीची काळजी घेणारी एखादी भावनाक्षम, स्वयंपूर्ण दिव्यशक्ती या सृष्टीत असावी. म्हणून देवाने विचारशील माणूस निर्माण केला. असे आपण आज नक्की म्हणू शकतो. म्हणून या जगातील काही विचारवंत कायम असे म्हणत असतात. आपण या सृष्टीचे विश्वस्त आहोत आणि विश्वस्त म्हणून आपल्याला आपली भूमिका बजवायची आहे. आपण या अखिल सृष्टीतल्या नारायणाचे दूत आहोत. असे समजून घेऊन या विश्व मानवाने आपले जीवन जगावे, तरच मानव जातीचे आणि या विश्वाचे कल्याण होणार आहे.

याच गोष्टीला अनुसरून मी २०१८ साली 'नशा' या शीर्षकाखाली पन्नास (५०) कडव्यांचे एक दीर्घ काव्य लिहिले. त्यात जन्मापासून मृत्यूपर्यंत आपल्या आयुष्यात ज्या काही बऱ्या वाईट नशा असतात. त्यांचे वर्णन या काव्यात केले होते. मग त्या दीर्घ काव्याला मी पुस्तक रूपात आणले. त्या पुस्तकाच्या मुखपृष्ठावर 'नशा' या शब्दाखाली दोन ओळी लिहिल्या. त्या ओळी अशा होत्या, 'येथे नाही चिरंजीव कोणी मग का धरावी नशा षडरिपुंची'! त्यावेळी कार्यक्रमात आलेले वक्ते म्हणाले. या दोन ओळी मला समर्थ रामदासांच्या संस्कारातील वाटतात! त्या क्षणी माझ्या मनात नकळत विचार आला. हे शब्द समर्थ रामदास स्वामींचे असोत किंवा एखाद्या सामान्य लेखकाचे, तरी लोक त्या शब्दांकडे पुरेशे लक्ष देणार नाहीत. उलट षडरिपुंच्या भूलभुलैयात कायम राहतील. म्हणून माणसाने काम, क्रोध, लोभ, मोह, मद, मत्सर या षडरिपुंना लांब ठेवून आपले जीवन जगावे. यात फक्त गरजेपुरता व्यवहारिक स्वार्थ ठेवावा आणि मग अखिल विश्वासाठी निस्वार्थी वृत्तीने प्रत्येकाने वागावे. हा मनुष्य जन्माचा खरा धर्म आहे

किशोर अवस्थेतील मानसिकता आणि पालक

बालमन जेव्हा किशोर अवस्थेकडे वळू लागते. त्यावेळी 'दिवस तुझे हे फुलायचे, झोपाळ्यावाचून झुलायचे'! असे मनाचे होऊन जाते. हा माणसाचा स्वभाव धर्म आहे. तो धर्म कधीही बदलत नाही. काळानुसार फक्त त्यात परिवर्तन येते. म्हणजे माणसाच्या शरीरात, विचार, भावनेत अमुलाग्र बदल होत जातात. आजच्या स्मार्ट आधुनिक जगात बालकांमध्ये बाराव्या, तेराव्या वर्षी किशोर अवस्था येते. नऊव्या, दहाव्या वर्षी मुलींना पाळी येण्यास सुरुवात होते. याच वेळी मुलांमध्येही काही शारीरिक बदल दिसून येतात. याचा परिणाम मुला, मुलींच्या मानसिकतेवर होत असतो. मग

मोबाईल चॅटिंग, व्हिडिओ बघताना मित्र, मैत्रीणींच्या संगतीने काही चुकीच्या गोष्टी सहज पाहिल्या जातात. त्या गोष्टींचे पुढे मग व्यसन जडते. हे सारे बघितल्यावर आपण म्हणतो. आताची पिढी या मोबाईलच्या जगात फार बिघडली आहे. ही आजची वस्तुस्थिती आहे.

पण आपण चाळीस, पन्नास (४०, ५०) वर्षापूर्वीचा काळ जरी पाहिला, तरी त्या काळात सर्वसामान्य लोक असंच म्हणत होते. आजच्या काळातील किशोरवयीन मुले, मुली पूर्णतः बिघडली आहेत. त्यावेळी मुला, मुलींची किशोर अवस्था सोळाव्या, सतराव्या (१६, १७) वर्षी येत होती. त्या सुमारास मुलांना धूम्रपान, मद्यपान अन्य गोष्टींचे व्यसन लागत होते. मुलींना मैत्रीणींच्या संगतीने लैंगिक जीवना विषयी कुतूहल जागायचे. त्यांना या विषयाचे हळूहळू व्यसनच लागायचे. त्यावेळी मुला, मुलींना कादंबरी, कथासंग्रह, कविता अशा पुस्तकांच्या मध्यमातून तारुण्य सुलभ भावना चाळवता यायच्या. मग मुला, मुलींचे भेटणे झाल्यावर एकांतात कुठेतरी आकर्षणातून बरेच काही होऊन जायचे. ग्रामीण भागात तर त्यावेळी शेतीची कामे जास्त असायची. त्यामुळे आई, वडील शेतावर केल्यावर मुला, मुलींना स्वातंत्र्य मिळायचे. मग माळरानी फिरताना, गुरे, वासरे चारताना मुला, मुलींमध्ये नकळत संबंध यायचे. मग पुढे जाऊन कुमारी मातांचे गर्भपात करावे लागायचे.

तशीच परिस्थिती पंचवीस, तीस (२५, ३०) वर्षापूर्वीही होती. त्यावेळी चित्रपट, टीव्ही, लैंगिक जीवनावरील पुस्तके, व्हिडिओ कॅसेट अशी माध्यमे होती. शहरी भागातील आई, वडील दोघेही जॉबला जाऊ लागले होते. त्यामुळे मुला, मुलींना खुली मुभा मिळत होती. ग्रामीण भागातही या काळात तसेच चित्र होते. त्यामुळे माळरानात, सपरात, एकांत मिळेल तिथे उमलत्या वयातील आकर्षणामुळे बरेच काही किशोर अवस्थेत होऊन जायचे. त्यावेळी कुमारी मातांचे प्रमाणही जास्त असायचे. समाजाच्या भितीमुळे या गोष्टी चार भिंतीत असायच्या. त्याकाळचे आजी, आजोबा, प्रौढ नागरिक बोलण्याच्या ओघात, खेदाने हे समाजातले वैगुण्य दाखवून जायचे. या सर्वांतून एकच निष्कर्ष निघतो, काळ बदला तरी किशोर वयातला मानवी स्वभाव धर्म बदलत नाही. त्यात फक्त काळानुसार परिवर्तन येते.

यात फक्त आजची किशोरवयीन मुलं स्मार्ट आणि अतिशय हुशार झाली आहेत. सोशल मिडियाच्या वापरात ती फार जाणकार झाली आहेत. मागच्या दोन, तीन पिढीतील किशोरवयीन मुला, मुलींना लैंगिक जीवनाविषयी फारसे माहित नसायचे. त्या काळात व्हिडिओ कॅसेट, पुस्तके असायची पण पॉकेटमनीच्या अभावाने ती साधने विकत घेणे कठीण

असायचे. मग कधीतरी मुलांना ते बघायला, वाचायला मिळायचे परंतु सद्याच्या पिढीतील मुला, मुलींना इंटरनेट सहज उपलब्ध झाले आहे. त्यामुळे ही मुलं सर्वच बाबतीत जाणकार झाली आहेत. म्हणून त्यांना आज काय चांगले, काय वाईट हे दाखवून देण्याची फक्त गरज आहे. मग ही मुलं त्यावर यथायोग्य विचार करू शकतील. त्यातून ते कोणत्याही प्रलोभनाला बळी पडणार नाहीत. त्यांना वाईट सवयींचे कुठलेही व्यसन लागणार नाही. त्यामुळे ते आपल्या आभ्यासावर लक्ष केंद्रित करतील. त्याकरता पालकांना, वडीलधाऱ्यांना आपल्या मुला मुलींशी सहज संवाद साधावा लागेल.

आजच्या या मोबाईलच्या जगात घरातल्या मंडळींचा संवाद डिस्कनेक्ट झाला आहे, तो संवाद आता 5 जी केला पाहिजे! त्यासाठी आईला आपल्या मुलाची मैत्रीण झाले पाहिजे त्याचबरोबर वडिलांना आपल्या मुलीचे मित्र होता आले पाहिजे. किशोर वयातील मुलांना जर मानसिक दृष्ट्या समजावून सांगायचे असेल, तर मुलाला आई आणि मुलीला वडील चांगल्या प्रकारे समजून सांगू शकतात. कारण त्यांना उमलत्या वयात आलेले सभोवतालचे बरे वाईट अनुभव आपल्या मुला, मुलींना उदाहरणासह पटवून देता येऊ शकतात. त्यामुळे मुलांना या वयातली खरी वास्तव परिस्थिती समजू शकेल.

या चार समजूतीच्या गोष्टींमुळे मुलांना नवनवीन प्रलोभनांचे आकर्षण वाटणार नाही. मग ती मुलं आभासी प्रेमाच्या दुनियेत अडकणार नाहीत. चांगल्या मुला, मुलींशी ते मैत्री करू शकतील. अशाप्रकारे त्यांची संगत चांगली झाल्याने, गुणवत्ता सुधारेल, अभ्यासात ते कधी मागे पडणार नाहीत. त्यामुळे त्यांचे पुढील करिअर यथायोग्य होईल. हे पालक म्हणून आज आपण लक्षात घेतले पाहिजे.

वृद्धापकाळ आणि समाजाची नवतरुण मानसिकता

एक कवी म्हणून मी अनेक कार्यक्रमात कविता सादर करत असतो. अशाच एका कार्यक्रमात मी माझी 'आयुष्याची संध्याकाळ' ही कविता सादर केली. ती कविता वृद्धापकाळाकडे झुकलेल्या जेष्ठ

नागरिकांवर आहे. वृद्धांना काही कारण नसताना उतरवयात ज्या प्रकारचे जीवन जगवे लागते. त्या जगण्याचा आढावा मी या कवितेत घेतला होता. ही कविता अत्यंत भावूक आणि संवेदनशील आहे. या कवितेच्या शेवटी मी एक आशादायी विचार मांडलेला होता. म्हणून ही कविता

आजही काव्य रसिकांच्या मनाला स्पर्श करून जाते. त्यामुळे ही कविता मला नेहमी सादर करावीशी वाटते पण ही कविता सादर केल्यानंतर माझे मन, चित्त अस्वस्थ होऊन जाते. काळ जस जसा पुढे चालला आहे. तस तसे वृद्धांचे प्रश्न अधिक अधिक जटिल होतं चालले आहेत. त्यामुळे हे प्रश्न आजच्या घडीला महत्त्वाचे आहेत.

साठी नंतरच्या उतारवयात माणसांचे आयुष्य बालपणा सारखे असते. या बालपणानच्या कुपीमध्ये चांगल्या वाईट आठवणींचा खजिना दडलेला असतो. हा खजिना खरंतर पुढच्या पिढीला सशक्त करत असतो पण आजकालची युवा पिढी त्यांच्या त्या अनुभवांना बेदखल करते. हा युवांचा दृष्टिकोन चुकीचा आहे. काळ किती बदला, तरी माणसांची मानसिकता तिच असते फक्त यात काळानुसार तंत्रज्ञान बदलत असते. म्हणून पुढच्या पिढीने मागील पिढीचे ऐकायचे असते. त्यांच्या विचारांना समजून घ्यायचे असते परंतु सद्याच्या युवा पिढीत हा समजूतदारपणा अजिबात दिसत नाही. त्यामुळे दोन पिढीले अंतर वाढते. गेल्या दोन, तीन पिढ्यांपासून समाजात हेच घडते आहे. वृद्धांना याच गोष्टीचा त्रास होतो आहे.

उतारवयात माणसाला शेवटी काय हवे असते? प्रेम, माया, आपुलकीचे दोन शब्द आणि जिव्हाळ्याचे आपलेसे नाते. यातून सहज वृद्धांना विरंगुळा मिळत असतो. त्यांचे मन आपल्या कुटुंबात रमून जाते. ही आपलेपणाची भावना वृद्धांना ज्या वेळेला मिळत नाही. त्यावेळी या वृद्धांचे अंतरंग खेदाने कुडतडले जाते. त्यांना मनातून वाटू लागते, आपण या मुलांसाठी काय केले आणि आज हे काय होऊन बसले! याची खंत त्यांना सतावू लागते. या सगळ्या गोष्टीकडे दुर्लक्ष करून, मुले आपल्या वृद्ध आई-वडिलांना वृद्धाश्रमात घालतात किंवा आपल्या करिअर करता नातवंडांना सांभाळण्याची जबाबदारी त्यांच्यावर टाकून त्यांना चार भिंतीत कोमतात. त्यावेळी या वृद्धांना सतत असे वाटू लागते. आपल्याला जो खुलेपणा आज हवा आहे तो आपल्याला मिळत नाही. कुठेही मोकळेपणाने फिरता येत नाही. दोन घटका निवांत एकमेकांना देता येत नाही. अशी भावना त्या दोन वृद्ध मनांची असते. त्याचप्रमाणे काही वृद्ध पती पत्नी जेव्हा वृद्धाश्रमात असतात तेव्हा त्यांचे मन अगदी व्याकुळते. त्यांना घरातल्या आपल्या मुलाबळाचे सुख, समाधान पहायचे असते. त्यावेळी कुणीच त्यांच्याजवळ नसते. मग अनेकांमध्ये असतानाही वृद्धांना एकाकीपणा येतो. अशावेळी त्यांना आपले दिवस सांपावेत आणि परमेश्वराने आपल्याला घेऊन जावे. ही भावना सहज त्यांच्या मनात येते.

कारण तरुणपणी त्यांनी आपल्या सुख, स्वप्नांसाठी मुलांना जन्म दिलेला असतो. मुलांचा जन्म झाल्यावर मात्र ते मुलांच्या सुखाचा विचार करतात. त्यांच्या पालन, पोषणात आपला वेळ घालवतात.

मुलांचे आजारपण काढून वेळप्रसंगी त्यांना उचलून डॉक्टरकडे नेतात. मुलांच्या मोठ्या आजारपणात कर्ज काढून त्यांना जीवदान देतात. पुढे मुलांच्या उच्च शिक्षणासाठी हे पालक जीवाचे रान करून मोठा खर्च हसत हसत करतात. त्यांचे लक्ष एकच असते आपल्या मुलांनी भरपूर शिकावे. मग पुढे जाऊन या मुलांनी चांगले करिअर करावे. हीच एकमेव इच्छा या मुलांच्या पालकांची असते. त्याकरता ते इंच इंच जीवनाचा किल्ला लढवतात पण त्यांच्या उतारवयात मात्र त्यांची मुले आई वडिलांवर केलेल्या प्रत्येक खर्चाचा हिशोब मांडतात आणि तो भावंडांकडून आपापसात वसूल करून घेतात. त्यावेळी या वृद्धांना वाईट वाटणे स्वाभाविक आहे. या गोष्टीचा विचार प्रत्येकाने करावा पण आजकालच्या मुलांना याचा विचार करता येत नाही.

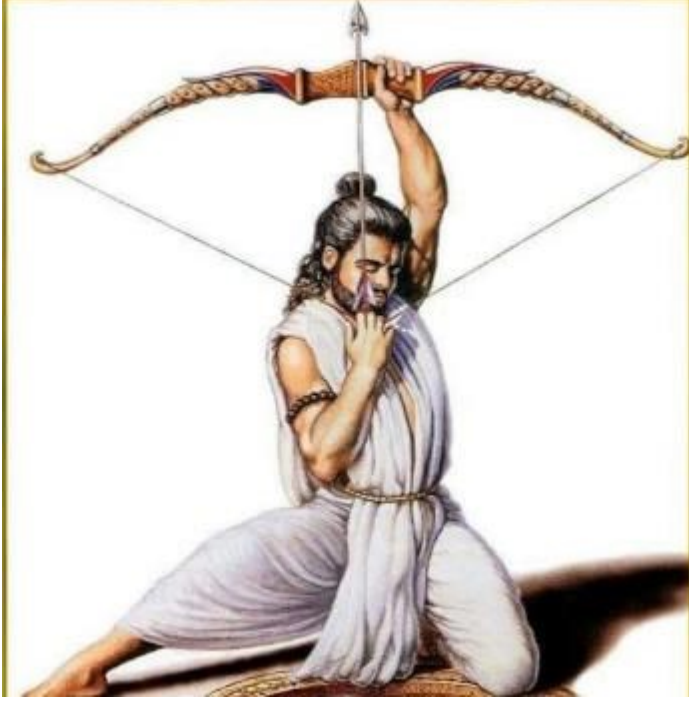
वास्तवात आजची पिढी करिअरच्या मागे लागली आहे. धकाधकीच्या जीवनात ती अडकून पडली आहे. मोकळ्या वेळेत ही मुले आपल्या संसारात, गुलाबी स्वप्नात गुंतलेली असतात. त्यांना एका सुट्टीच्या दिवशीही आपल्या आई-वडिलांना वेळ देता येत नाही. वृद्ध आई-

वडिलांबरोबर तास दोन तास हसता खेळता येत नाही. मुलगी असेल तर ती वृद्ध आई-वडिलांची काळजी घेते. पण ती सुन झाल्यावर सासू सासऱ्यांना काळ्या पाण्यात बघते. म्हणजे ज्या आई-वडिलांनी आपल्या मुलाला वाढवले. त्या मुलांचे मन, शरीर या सुनांना हवे असते पण त्याच वेळी या मुलाचे आई-वडिल नकोसे वाटतात. ही मानसिकता आजच्या तरुणींची आहे. ही मानसिकता बदलण्यासाठी आई-वडिलांनी प्रयत्न करायला हवेत, तर आपला आणि आपल्या समवरस्थ वृद्ध मित्र-मैत्रिणींचा वृद्धापकाळ सुखाचा होईल, हे आपण सर्वांनी लक्षात ठेवले पाहिजे.

यातून तरुण मित्रांना एवढेच सांगायचे आहे. आज आपले आई वडील वृद्ध आहेत. त्यांना संभाळण्याची जबाबदारी प्रत्येक तरुण मुला मुलीची आहे. मग आपले नाते कोणतेही असो, तरी आपण वयस्कर मंडळींना भावनिक आधार द्यायला हवा. सद्यकाळात ते वृद्ध होऊन अवयवांनी कमजोर झाले आहेत. उद्या आपणही त्यांच्याप्रमाणे अवयवाने कमजोर होत वृद्धापकाळकडे झुकणार आहोत तेव्हा आपण आज या वृद्धांची काळजी घेऊ या. म्हणजे आपला वृद्धापकाळ सुखाचा, समाधानाचा, आनंदाचा होईल. कारण आपण कितीही म्हटलं उतारवयात आपण आधीच वृद्धाश्रमात जाऊ या पण वृद्धाश्रमात जाऊन राहणे तितकेसे सोपे नाही. घरातले कुटुंब शेवटी कुटुंब असते. त्याची सर वृद्धाश्रमाला येणार नाही

आणि नजाणू आपण उतरत्या वयात अपंग झालो तर काय करणार आहोत. म्हणून आपण आज वृद्ध आई-वडिलांची काळजी घ्या. मग उद्याचा हसता, खेळता काळ आपलाच असेल. ही नाटकातली, चित्रपटातली कथा नाही. हे समाजाचे आजचे आणि कालचे चित्र आहे. हेच चित्र मी पंधरा वर्षापूर्वी 'आयुष्याची संध्याकाळ' या कवितेत रेखाटले होते. आपण आता सर्वांनी या विषयाचे सखोल चिंतन केले पाहिजे. तरच आपण भावभक्तीने म्हणू शकू मी श्री गणेशाचा भक्त आहे.

मानवी मनाचा दृष्टिकोन

आपल्या शरीरात मन नावाचा अवयव शारीरिक दृष्ट्या कुठेही नाही, तरी माणसाच्या जीवनात हा अवयव खूप मोठी भूमिका बजावतो. हा अवयव शारीरिक दृष्ट्या आपल्यात नसला, तरी तो भावनिक दृष्ट्या आपल्यावर आधीराज्य करतो, हे या अवयवाचे विशेष आहे. एक अदृश्य

व्यक्तिमत्व आपल्या जाणिवेतून माणसाच्या सर्वांगात घुमत असते. त्यातून माणूस सकारात्मक आणि नकारात्मक दृष्टिकोनातून वाढत असतो. माणसाने अड्डहासपूर्वक विचार केला किंवा नाही केला, तरीही तो कळत नकळत विचार करतो. मग हा विचार माणसाला कोणत्या दिशेकडे घेऊन जाईल ते मनाला फारसं कळत नाही. कारण हे मन कायम भावनांच्या जंजाळात आडकलेल असत. मन हे भावनांच्या आविष्कारासाठी बनलेलं आहे. म्हणजे मन हा अवयव भावनात्मक आहे.

त्यामुळे प्रत्येक माणसाला आपल्या मनावर कायमच नियंत्रण ठेवावे लागते. असे जर नियंत्रण ठेवले नाही, तर माणसाच्या जीवनात. सकारात्मक बदल होणार नाहीत. घोडागाडी चालवताना आपण घोड्याला नीट दिशा दाखवली नाही, तर तो घोडा कुठेही जाऊ शकतो. परिणामी त्या घोडागाडीला कुठल्याही प्रकारचा धोका निर्माण होऊ शकतो. तसाच धोका मनावर नियंत्रण नसलेल्या माणसाला पत्करावा लागतो. म्हणून माणसाने अगदी डोळसपणाने, जाणीवपूर्वक मनाच्या प्रक्रियेकडे पावलोपावली लक्ष दिले पाहिजे, तरच माणसाच्या जीवनाला योग्य तो आकार येऊ शकतो. म्हणून माणसाने या मन नावाच्या स्टीयरिंगला चांगल्या पद्धतीने हाताळले पाहिजे.

त्याकरता माणसाने कायम चांगल्या चिंतनात राहावे. योग्य माणसांची संगत धरावी. आपले चिंतन कितीही चांगले असले, तरीही संगतीच्या परिणामाने ते बिघडू शकते. म्हणून वयाच्या कोणत्याही टप्प्यावर संगत चांगली असणे गरजेचे आहे. त्याचबरोबर आपण चांगल्या गोष्टीचे सकारात्मक वाचन करायला हवे, चांगले ऐकायला हवे, तरच माणसाच्या विचारात आणि त्याच्या नकळत भावनेत आमूलाग्र बदल होऊ शकतो. माणसाच्या या भावनेला ओळखून पूर्वजांनी धर्म नावाची संस्था स्थापन केली. त्यांचा उद्देश एकच होता माणसाने प्राण्यांच्या कळपाप्रमाणे वागू नये. त्यांच्यावर संस्कार आणि संस्कृतीचे बंधन असावे. त्याकरता त्या पूर्वजांनी देव मूर्तीची निर्मिती केली किंवा देव नावाचा आभास निर्माण केला. जगात अनेक धर्म आहेत. त्यात काही धर्म मूर्ती पूजक आहेत, तर काही धर्म देव नाम पूजक आहेत. म्हणजे ते चिंतन रूपाने देवाला पुजतात. ही देव नावाची संकल्पना मानवी संस्कृतीत का आली. असा प्रश्न काही विचारवंत मंडळींना पडतो पण या प्रश्नाचे उत्तर अगदी सोपे आहे. माणूस नेहमी निसर्ग शक्तीला किंवा परशक्तीला घाबरून असतो. त्याच भयाचा उपयोग पूर्वजांनी केला आहे. म्हणून परमेश्वराचे अस्तित्व मानणाऱ्या काही लोकांमध्ये दुष्कृत्य सहसा दिसत नाही.

याच कारणामुळे धर्म आणि कर्म याला अध्यात्मात खूप मोठे स्थान आहे. यात धर्म म्हणजे विचार आहे व कर्म म्हणजे कृती आहे. विचार, कृती जेव्हा एकात्म होते तेव्हा माणसाचे जीवन सुंदर होऊ शकते पण माणसं धर्माप्रमाणे, नीतीप्रमाणे वागत नाहीत. त्यामुळे इतिहासात आपण अनेक धर्मांध लोक पाहिले आहेत. त्यात चंगेज खान, महंमद घोरी, जहिरुद्दिन बाबर, औरंगजेब, अॅडॉल्फ हिटलर, बेनितो मुसोलिनी आणि झार अशी भरपूर नावे सांगता येतील. या सर्व राज्यकर्त्यांनी धर्माला नीट जाणून घेतले नाही, मनावर नीट नियंत्रण ठेवले नाही. मनात ज्याप्रमाणे भावना आली त्याप्रमाणे ते कृती करत गेले आणि म्हणून ते कुकर्मानी इतिहासात जगप्रसिद्ध झाले. त्यामुळे माणसाने आपल्या मनावर नियंत्रण ठेवून धर्माने, नीतीने, विज्ञानपूर्वक वागावे. कारण या विश्वात जी सार्वभौम शक्ती आहे ती शक्ती आपल्या प्रत्येकात आहे. त्यामुळे आपल्या इच्छेनुसार, कृतीनुसार ती शक्ती कार्यान्वित होते. ही शक्ती एकदा कार्यान्वित झाल्यावर चांगले किंवा वाईट बघत नाही. त्यातून आपले जीवन कोणत्या दिशेकडे जाईल हे सांगता येत नाही. म्हणून आपण कायम सावधान राहून विचार, कृती करावी. हे माणसाच्या योग्य जीवनासाठी उपयोगी आहे.

पण आजच्या या आधुनिक स्मार्ट जगात, अनेक प्रलोभने माणसासमोर हात पसरून उभी आहेत. या सर्व परिस्थितीत आपल्या

मनावर ताबा कसा मिळवावा याचा प्रश्न सामान्य माणसाला पडलेला आहे. असा प्रश्न पडणे स्वाभाविक आहे परंतु त्यासाठी माणसाने आपली गाळण शक्ती मजबूत केली पाहिजे. म्हणजे आपल्याला काय हवे, काय नको याचा विचार प्रत्येकाने ज्या त्या वेळी केला पाहिजे. आपल्या मनात होणारे चिंतन सभोवतालच्या घटनांवर आधारित असते. या घटनांमधून माणसाने चांगले तेच घ्यावे आणि वाईट सोडून द्यावे. आपल्या अवतीभवती येणारे नातेवाईक तथा मित्र, परिवार वेगवेगळ्या विचारधारेचे असतात. त्यांना सकारात्मक व नकारात्मक अशा दोन्ही बाजू असतात. त्यातून आपण चांगल्या माणसांची निवड केली पाहिजे. त्याचबरोबर आपण नकारार्थी माणसांना सकारात्मक करण्याचा प्रयत्नही केला पाहिजे. कारण प्रत्येक माणसाला चांगल्या संगतीची गरज असते, ती गरज आपण पूर्ण केली पाहिजे. तसा प्रयत्न करताना, आपण आपल्या मनाला वेगळे ठेवले पाहिजे. कारण रावणाला राम करताना, आपण दुर्योधन होता कामा नये! याची काळजी प्रत्येकाने घ्यावी. त्यातून प्रत्येक माणसाने समाजातील विचार परिवर्तनाचा खारीचा वाटा उचलावा.

मनाचा मूळ स्वभाव आपण पाहिला, तर तो सकारात्मक कधीच नसतो तो कायम नकारात्मक असतो. म्हणून माणसाच्या जाणीवेत कायम दोन मने असतात, असे म्हटले जाते. स्वभावतः आपण पाहिले, तर

माणसाच्या मनात कायम प्रथम वाईट विचार येतो. तो विचार बदलून आपण चांगल्या विचाराकडे जातो. उदाहरणार्थ आपल्याला जर एखाद्या छोट्या तलावात उडी मारायची असेल, तरी मनाला असे वाटते. आपण जर उडी जमली, तर आपल्याला तलावाचा कठडा लागू शकतो किंवा आपण पाण्यात बुडू शकतो, हा पहिला विचार आपल्या मनात येतो. परंतु तरीही आपण उडी मारायचा दृढ निश्चय करतो आणि उडी मारतो तेव्हा आपण व्यवस्थित पाण्यामध्ये जातो, विहार करतो, आणि पुन्हा शांतपणे बाहेर येतो. म्हणजे माणूस आधी कोणत्याही गोष्टीचा नकारार्थाने विचार करतो, तो सकारार्थी विचार करत नाही हे यातून सिद्ध होते. त्यामुळे आपल्या मनाला आपण कायम दिशादर्शकाप्रमाणे वळवले पाहिजे, त्यावर चांगले संस्कार केले पाहिजेत. आजकालची दुनिया फार बदलली आहे. त्यामुळे माणसाला प्रवाहाप्रमाणे वागलेच पाहिजे! असे बहुसंख्य लोकांचे म्हणणे असते. या अशा समज, गैरसमजाच्या गोष्टीकडे आपण दुर्लक्ष केले पाहिजे. माणसाने काळाप्रमाणे जरूर वागले पाहिजे हे जरी खरे असले, तरी असलेल्या चालू काळामध्ये ज्या काही गोष्टी वाईट आहेत, त्या गोष्टी आपण कधी पूर्णतः स्वीकारू नयेत. चुकीच्या गोष्टीला कधीही समर्थन देऊ नये. चांगल्याला चांगले आणि वाईटाला वाईट असे आपण म्हटले पाहिजे. याकरता आपण स्वतः चांगले आचरण केले पाहिजे. त्यावेळी आपण इतरांना काहीतरी चांगले सांगू शकतो. त्यांच्या विचारात बदल घडवून आणू शकतो.

महात्मा गांधींना कुणीतरी विचारले, मला डॉक्टरने साखर कमी करायला सांगितली आहे. मी काय करू? तेव्हा त्या माणसाला गांधीजींनी सांगितले, तू आठ दिवसांने माझ्याकडे परत ये. मग मी तुला नक्की सल्ला देईन. त्यानुसार तो माणूस आठ दिवसाने गांधीजींकडे आला तेव्हा गांधीजी त्याला म्हणाले. तू साखर अजिबात खाऊ नको, साखर न खाल्ल्याने माणसाचे काही नुकसान होत नाही! या प्रसंगात महात्मा गांधींनी आपल्या अनुभवातून स्पष्ट केले. गेले आठ दिवस मी साखर अजिबात खाल्ली नाही. त्यामुळे माझे काही नुकसान झाले नाही, तुझेही होणार नाही!

या गोष्टीतून आपल्याला कळू शकते. समोरच्या माणसात बदल करायचा असेल, तर तो बदल प्रथमतः आपल्यात केला पाहिजे. मग आपण दुसऱ्या व्यक्तीच्या विचारात बदल आणू शकतो. हे आपण व्यक्तिशः अंगीकारले पाहिजे. म्हणजे आपल्याला स्वतःच्या मनावर कायम नियंत्रण ठेवता आले पाहिजे, तरच आपण लोकांना प्रॅक्टिकल ज्ञान देऊ शकतो. हे आपल्या कृतीतून सहज उतरायला हवे, तरच माणसाची सर्वांगीण प्रगती होऊ शकते. हे आपण सर्वांनी आचरणात आणले पाहिजे. अशा या अदभूत मनाचे उदाहरण देताना कवयित्री बहिणाबाई चौधरी यांनी सांगितले आहे.

मन वढाय वढाय
उभ्या पीकांतलं ढोर,
किती हांकला हांकला
फिरी येतं पिकांवर.

अशा या कवितेत मन कसं आहे, ते किती चंचल आहे, तरी त्यात किती मोठे सामर्थ्य दडलेलं आहे. हे बहिणाबाईंनी अतिशय सुंदर शब्दात स्पष्ट केले. म्हणून आपण मनाला समजून घेताना या कवितेचा खऱ्या अर्थाने अभ्यास करावा. असे आपल्याला नक्की सांगता येईल.

भाषिक संवादाची दुर्दशा

लाभले अम्हास भाग्य बोलतो मराठी

जाहलो खरेच धन्य ऐकतो मराठी

हे मराठी अभिमान गीत ऐकल्यावर प्रत्येक मराठी माणसाच्या मनात नवचैतन्य जागे होते. त्यावेळी आपल्या सर्वांच्या डोळ्यासमोर कवी सुरेश भटांचा चेहेरा दिसू लागतो. कवी सुरेश भटांनी हे आजरामर काव्य लिहिले आहे. त्याकाळी महाराष्ट्रात सर्व लोक खऱ्या अर्थाने मराठी जाणारे होते, मराठी भाषेवर त्यांची श्रद्धा होती. म्हणून हे काव्य सुरेश भटांकडून

लिहिले गेले होते पण आजकाल कलाकार, साहित्यिक, प्राध्यापक सोडल्यास सर्वसामान्य लोक मराठी भाषेकडे पाठ फिरवत आहेत. त्यांच्या मनात मराठी भाषेविषयी तेवढी श्रद्धा आज राहिलेली नाही, तरी सुद्धा हे मराठी अभिमान गीत लोकप्रिय झाले. या मागचे कारण ही मराठी भाषा अजूनही सामान्य बोली भाषेत जिवंत आहे. हे या मराठी भाषेच मोठं भाग्य आहे. हे असं बोलताना मला प्रचंड दुःख होत आहे. ते दुःख केवळ माझे नसून सर्व मराठी विचारवंतांचे आहे.

या खंते मागे आजची परिस्थिती कारणीभूत आहे. कारण सध्याचे पालक आपल्या मुलांना इंग्रजी माध्यमाच्या शाळेत घालतात. त्यांचे असे म्हणणे असते, आम्ही मराठी भाषेत शिकल्यामुळे आम्हाला प्रचंड मेहनत करावी लागली.

म्हणून आम्ही आमच्या मुलांना आज इंग्रजी शाळेत घालतो आहे! आजच्या मुलांना जर जगाच्या स्पर्धेत टिकायचे असेल, जिंकायचे असेल, तर त्यांना इंग्रजी भाषा आत्मसात करायला हवी. म्हणून हल्लीचे पालक आपल्या मुलांना इंग्रजी शाळेत घालतात. ही मराठी माणसांच्या मनातली मानसिकता स्वाभाविक आहे परंतु हे पालक जगाच्या स्पर्धेचा विचार करतात. तो त्यांचा विचार बिनबुडाचा आहे. कारण या जगाची सर्वसामान्य मानसिकता मातृभाषेकडे झुकणारी आहे. जगातील सर्व शिक्षण तज्ञ, भाषा

तज्ञ म्हणतात, मुलांना प्रथमतः मातृभाषेतून शिक्षण दिले पाहिजे, तरच मुलांची प्रगती होऊ शकते. मग अशा मुलांना जगातील कोणत्याही भाषा आत्मसात करता येऊ शकते!

पण या गोष्टीकडे मराठी पालक दुर्लक्ष करत आहेत. त्यामुळे मराठी माध्यमाच्या शाळेतील पटसंख्या घटत चालली आहे आणि इंग्रजी माध्यमाच्या शाळेतील पटसंख्या वाढत आहे. त्याचवेळी मराठी भाषिक संवाद खालावत चालला आहे. आज आपण जर पाहिले, तर मराठी भाषेत इंग्रजी पर्यायी शब्द सहज वापरले जातात. ते पर्यायी शब्द मराठी भाषेचे आधार बनले आहेत. कारण मराठी भाषेतले काही शब्द इंग्रजी शब्दांपेक्षा समजायला कठीण आहेत. त्यामुळे मराठीला सुलभ करण्यासाठी इंग्रजी शब्दांची आवश्यकता आहे. हे भाषा तज्ञ, शिक्षण तज्ञ मान्य करतात पण ज्या पालकांची मुले इंग्रजी माध्यमाच्या शाळेत जातात ते पालक मराठी भाषिक संवादाची वाट लावतात. त्यांचा भाषिक संवाद इतका विचित्र असतो की ते मराठी सुलभ होण्यासाठी इंग्रजी पर्यायी शब्दांचा वापर करत नाहीत, तर ते आठ शब्दांच्या एका मराठी वाक्यात पाच इंग्रजी शब्द घालतात. त्यात ते या पाच शब्दांना जोडण्यासाठी उरवित मराठी शब्दांचा वापर करतात. हा भाषिक संवाद अगदी गलिच्छ वाटतो. अशाप्रकारचा संवाद युरोप, अमेरिकेतील लोकांनी ऐकला, तर ते लोक या संवादाला

गलिच्छ मानतील. म्हणून अशाप्रकारचा भाषिक संवाद कुणीही. करू नये. आपल्या मुलांना इंग्रजी सुलभ यावी म्हणून त्यांच्याशी इंग्रजीत बोला पण ते करताना मात्र सार्वजनिक स्तरावर मराठी भाषिक संवादाची मोडतोड करू नका.

तसेच काही सर्वसामान्य मराठी बांधव आपल्या भाषिक संवादात अपशब्दांचा बेमालूमपणे भडीमार करतात. दोन-तीन मराठी शब्दांमागे त्यांचा एक अपशब्द असतो. त्यामुळे तो संवाद अतिशय सुमार वाटतो. तसा संवाद ऐकल्यावर मनाला आणि कानाला त्रास होतो. असा संवाद करणाऱ्या व्यक्तीच्या वृत्ती, प्रवृत्तीविषयी शंका निर्माण होते. मग तो माणूस चुकीचा आहे, असा समज त्या व्यक्तीबद्दल तयार होतो. म्हणून आपल्या मराठी भाषेत म्हंटले जाते. माणसाने आतून मवाली असावे पण तसे बाहेर दिसू नये! आपण साध्या मराठी भाषेतही दमदार संवादात बोलून योग्य तो परिणाम साधू शकतो आणि समोरच्या कुस्वाभावी व्यक्तीला सरळ मार्ग दाखवू शकतो. त्याकरता आपल्या भाषिक संवादात अपशब्दांचा भडीमार कशाला हवा आहे. याचा विचार प्रत्येक युवकाने, प्रत्येक युवतीने करावा.

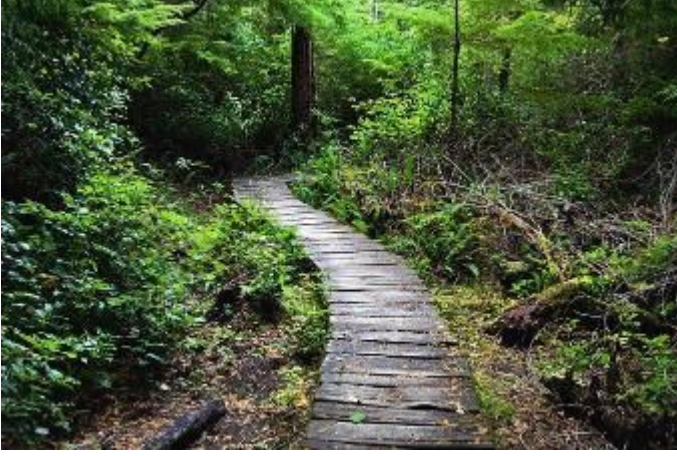
त्याचप्रमाणे आपल्या भारतीय हिंदी भाषेतही बम्बय्या भाषिक संवादाचा वापर केला जातो. तो वापर चुकीचा आहे. आपुन, टपून, खपून अशा प्रकारचे अनेक शब्द या हिंदी भाषेत वापरले जातात. आपण भारतीय जनता म्हणून

विविध प्रकारच्या मातृभाषा बोलतो. म्हणून हिंदी बोलताना आपण थोडे अडखळतो. तशा प्रकारची चुकीची हिंदी आली तर चालू शकते. पण आपण बम्बय्या हिंदीत बोलणे. हे भाषिक संवादाला धरून नाही. तो एक सुमार भाषेचा प्रकार आहे. त्यामुळे मराठीत बोलताना इंग्रजी आणि हिंदी या शब्दांचा जास्त वापर करू नये किंवा हिंदी बोलताना चुकीच्या भाषेचा वापर करू नये. इंग्रजी बोलायचे असेल तर शुद्ध इंग्रजीत बोलावे. उगाच मराठी, हिंदी आणि इतर मातृभाषांची वाट लावू नये. हे आपण सर्वांनी लक्षात ठेवावे.

म्हणून या विषयाअंतर्गत आपल्याला इतकेच सांगता येईल. आजच्या या जागतिक स्पर्धात्मक गतिमान युगात पालक म्हणून आपल्या मुलांना इंग्रजी माध्यमात जरूर घाला पण आपल्या मराठी भाषेला विसरू नका आणि आपल्या मराठी भाषेत जास्तीत जास्त इंग्रजी शब्द आणून मराठी, इंग्रजी भाषेचा अवमान करू नका. इंग्रजी पर्यायी शब्द आपल्या मराठी भाषेत जरूर वापरा पण त्याचा अवडंबर माजवू नका. जगातील सर्व भाषा

आपापल्या जागी सिद्ध असून परिवर्तनशील आहेत. म्हणून त्यांना चुकीच्या पद्धतीने वापरून आपला भाषिक संवाद सुमार दर्जाचा करू नये. हाच एक उपदेश या लेखाचा आहे.

ही वाट अशाच एका वनभ्रमंतीची

माझा एक मित्र आहे. त्याला पाऊस काळ गेल्यावर वनभ्रमंती करायला फार आवडते. कारण त्यावेळी निसर्ग फुलून आलेला असतो. म्हणून एखाद्या सुट्टीच्या दिवशी तो आवर्जून रानावनात हिंडायला निघतो. काल, परवा तो मला कसाच सहज भेटला. त्याने त्याच्या एका वनभ्रमंतीबद्दल मला सांगितले. हा त्याच्या वनभ्रमंतीचा अनुभव मी आपल्यासमोर आज मांडतो आहे. तो कुठे गेला होता? हे मी आपल्याला सांगणार नाही पण त्याच्या भ्रमंती मागचा विचार मला फार आवडला, तो मला म्हणाला.

त्या दिवशी सकाळी लवकर उठून मी माझा प्रवास सुरू केला. एका रानातून एक नागमोडी पायवाट पुढे निघालेली होती, मी मनसोक्त चालू लागलो. असे रानावनात हिंडताना मन शांत, समाधानानी, आनंदी होतं होते. कानात त्यावेळी शांतपणे गुणगुणणारी वाऱ्याची मंजुळ झुळूक येत होती. त्यावेळी माझ्या श्वासात रानावनातले सांगता न येणारे अनामिक गंध दरवळत होते. अशावेळी मी त्या नागमोडी वाटेवर चालत असताना, पाने, फुले, फांद्यांना हळुवार स्पर्श करत जात होतो. पानांचे, फुलांचे विविध रंग, गंध आकार पाहून माझे मन थक्क होत होते. मी असाच पुढे जात असताना. ती नटलेली वनराई मला नकळत प्रसन्न करून जात होती. त्यामुळे माझे मन अगदी प्रफुल्लित होत होते. तो सभोवतालचा निसर्ग जणू मला गोंजारत होता. माझ्याशी संवाद साधण्याचा प्रयत्न करत होता. त्याची ती भाषा मला समजत नव्हती पण निर्मळ, निखळ आनंद मला मिळत होता. चालता चालताना मला कळलेच नाही. कधी सूर्य वर डोक्यावर आला. कारण माझ्यासोबत सतत त्यावेळी झाडा- झुडपांच्या छाया होत्या पण तरी काही मैल चालल्यामुळे पोटाला थोडी भूक लागली होती. त्यावेळी ती भूक मला अस्वस्थ करत नव्हती.

मग मी एका वस्तीचा, वाडीचा, पाड्याचा वेध घेऊ म्हणालो. इकडे तिकडे पाहून चालत जाताना, मला दोन-चार कुडामातीची घरे दिसली. हळूहळू तिथला खडतर रस्ता

पार करून, मी त्या घरांजवळ पोहोचलो. एका घराच्या अंगणात. एक काकूबाई बसल्या होत्या. त्यांची जराशी मी विचारपूस केली. कुठे जेवणाखानाची सोय होईल का? हे विचारले. त्या हसल्या मला म्हणाल्या, बसा इथे मी तयारी करते, जेवणाची! मग प्रवासी म्हणून माझा याथायोग्य पाहुणचार झाला. अर्ध्या तासात भाजी भाकरीचे गरमागरम

गावरान जेवण मला मिळाले. त्या परक्या माणसांनी मला आग्रह करून खाऊ घातले तेव्हा माझे पोट आणि मन तुडुंब भरले होते. त्या आपलेपणाच्या भावनेमुळे त्यांचा व माझा ऋणानुबंध वाढत गेला. थोड्याशा गप्पागोष्टी झाल्यावर मी तिथून निघालो. पुढचा प्रवास सुरू होताच माझ्या डोळ्यांना वामकुक्षी घेऊशी वाटली. काही मिनिटांची वामकुक्षी घेतल्यावर मी पुढची वाट धरली.

आता माझे मन रानावनात रमून गेले होते. तिथल्या त्या खडतर वाटा आता माझ्या पायवळणी पडलेल्या होत्या, त्यामुळे मला त्या उतार चढावाच्या सर्व वाटा अगदी घरच्या वाटू लागल्या होत्या. म्हणून मी त्या

झाडाझुडपात, काट्याकुट्यातून टनाटना उड्या मारत अगदी सहज पुढची वाट धरू लागलो होतो. ओढे, नाले, झरे यांना अगदी सरळ पार करत मी पुढे पुढे जात होतो. रान फुलांचा रंग, त्यांचा टवटवीतपणा मला खुणावत होता. हिरव्यागार गवताच्या वेगवेगळ्या रंगछटा मी न्याहाळत जात होतो. असा हा सारा प्रवास मला मंत्रमुग्ध करून जात होता. अशा या मनमुक्त प्रवासामुळे माझ्या जीवनाला खरा अर्थ प्राप्त झाला होता. त्यावेळी असे वाटत होते, सभोवतालच्या निसर्गात जन्मलेला माणूस आज परत एकदा आपल्या रानावनात आला आहे! त्यावेळी "जैत रे जैत" चित्रपटातील हिरवागार जिवंत निसर्ग माझ्यासमोर दिसू लागला होता तेव्हा माझे मन आपसुखच गाणे गुणगुणू लागले होते. जाईजुईचा गंध मातीला, हिरव्या झाडांचा छंद गीताला. हा असा अनोखा गीत सोहळा माझ्या डोळ्यांना तृप्त करून जात होता. हा रंगतदार सोहळा माझ्या मनाला तृप्त करून जात असताना. नेमकी दुपार टळून. सांज वेळकडे दिवस झुकू लागला होता. त्यावेळी आपल्यासारख्या शहरी माणसाला चहाची तलब लागणारच मग पुन्हा मी वाडीवस्तीचा, घर अंगणाचा शोध घेऊ लागलो. अखेर असे घर मला सापडले.

आता मला त्या समोरच्या अंगणात एक आजीबाई दिसल्या. त्या आजीबाईंची विचारपूस करता करता. माझ्यासमोर गावचा कमी दुधाचा

चवदार चहा आला. तो चहा घेताना आजीबाईंच्या अनुभवी कुरकुरीत गप्पा होत होत्या. मग मी

त्या आजीबाईंचा आशीर्वाद घेऊन पुढे निघालो. पुढच्या वळणावर मला एक वाटसरू भेटला. तो आपल्या शेताचे कामधाम उरकून घराकडे निघालेला होता. इकडच्या तिकडच्या गप्पा मारत तो उगाच माझी चौकशी करत होता.

त्याच्या पाड्याची वाट जवळ येतातच तो त्याच्या घरच्या दिशेने वळाला. मी ही माझ्या दिशेकडे वळलो. ...

या अशा अनवट वाटांवरून जाताना अनेक जण असे आपल्याला भेटतात. त्यात एखादा लोक गीतांचा जाणकार असेल तर तो सहजच तिथल्या संस्कृतीची, वाड्या, वस्त्यांची माहिती देतो. दोन-चार काव्याच्या सरी बरसवतो. एखादी सुंदर युवती आपल्याला भेटावी. तसा हा रानातील कवितांचा अनुभव असतो. करण काव्य थेट अंतरंगातून आत्म्यापर्यंत प्रवास करते. ते एक वैश्विक ईश्वरी तत्व असते, त्यात अमृतमय गोडी दडलेली असते. असा प्रवास टप्प्याटप्प्यावर होत असताना. माझ्यासमोर एक मंदिर आले. तिथे एक गुरव पूजाविधी करून मृदुंग वाजवत गाणे गात होता. त्या ठिकाणी मी शांतपणे बसलो. तल्लीन होऊन त्याच्या गाण्यातील

मृदुंगाचा ताल मी ऐकत होतो. तिथेच माझा प्रवास थांबला. तिथून मी विरामाच्या दिशेने वाट धरली. दुसऱ्या दिवशी सकाळी माझ्या शहरात मी परतलो.

मित्रांनो आपणही एखाद्या सुट्टीच्या दिवशी नेहमीच्या आणि गर्दीच्या हिलस्टेशनवर न जाता. अशाच प्रकारच्या एखाद्या अनवट वाटेवर वनभ्रमंती करावी. तिथली शांतता तना, मनात साठवून स्वतःला प्रफुल्लित करावे. या वनभ्रमंतीला आपण एकट्याने जावे किंवा छोट्याशा ग्रुपने जावे. त्या ठिकाणी जाताना आपल्या नेहमीच्या जीवनातील हेवेदावे, निंदा असे कोणतेही विचार तिथे नसावे. जेवणखान आपण तिथल्या वाडी, वस्तीवर करावे पण पिण्याचा कार्यक्रम तिथे नसावा. फक्त आपण तिथे निसर्गाचा आस्वाद घ्यावा, ती निसर्गातली नशा आपल्या अंगात भिनवून घ्यावी. त्यातून प्रत्येक माणसाला शांती, समाधान, प्रसन्नता मिळेल. शहरात आपण नेहमी बंदिस्त वातावरणात इकडे तिकडे हिंडत असतो पण या अशा वनभ्रमंतीत आपल्याला मोकळा श्वास घेता येऊ शकतो. नेहमीच्या पर्यटनाच्या जागेवर वाहनांच्या ट्राफिकजाममुळे प्रदूषण वाढते. माणसांची वरदळ असल्यामुळे वाढणारा कचरा. त्यामुळे सगळीकडे नको तितकी घाण अशा वातावरणात माणूस काय तर निसर्ग सुद्धा मोकळा श्वास घेऊ शकत नाही. त्यामुळे पाऊस काळ गेल्यावर अशी वनभ्रमंती प्रत्येकाने करावी.

त्यातून निसर्गाचा मनमुराद आनंद घ्यावा. माझ्या मित्राप्रमाणे आपण वाचकांनी अशा वनभ्रमंतीला जाऊन यावे आणि निखळ, निर्मळ वनभ्रमंतीचा आनंद घ्यावा. यासाठीच मी हा अनुभव आपणास सांगितला आहे.

कविता काय असते.

कविता म्हणजे भावभावनांचा अविष्कार आहे.

ती संवेदनशील मनाची कल्पक शब्द मैफिल आहे. ही मैफिल विचारातून प्रगट होत नाही, तर ती जाणीवयुक्त भावनेतून एका ओळीच्या आधाराने उगम पावते. मग त्याला शब्द लगडतात, ओळी तयार होतात, त्यातून कडव्यांचा बंध बांधला जातो. अशी कविता पूर्णत्वात जाते. ही कविता अंतरंगातील जाणिवेची असते, संवेदनक्षम ओल्या भावतरंगांची असते. ती भावनेत झिरपते शब्दातून प्रत्येकाच्या मनापर्यंत पोहोचते.

अशी कविता निसर्गातल्या गार वाऱ्याची असते. खळखळणाऱ्या निर्मळ, नितळ पाण्याची सुंदर कर्णमधुर गाज असते. डुलणाऱ्या झाड्यांच्या पानांची सळसळ असते. नदीच्या पाणलोटाने जशी एखाद्या प्रदेशात बहरणारी हिरवीगार सुबत्ता येते. त्यातून मानवी संस्कृती सजली जाते. त्याचप्रमाणे कवितेच्या शब्द भावनिक आवाक्याने माणसाच्या मनात जाणीव जागृतीची सुबत्ता येते. त्यातून प्रत्येकाच्या मनःशक्तीवर उचित संस्कार सहज घडतात. अशी ही कविता भावूक जननी असते. कविता अथांग सागराची उसळती लाट असते. अशा लाटा मनाच्या कुपीत असंख्य असतात. रसिक, कलाकाराला त्या कविता सक्षम करतात. मग आपल्याही मनात निसर्गाचा तो गार वाहता, रंगतदार आनंद फेर धरून नाचत असतो. धकाधकीच्या जीवनात आपल्याला त्याची जाणीव होत नाही. मग कधीतरी, केव्हातरी मन कविता, गाण्यावर ताल धरून, फेर धरून नाचू लागते. त्यावेळी त्या चैतन्याकडे आपण पुन्हा पुन्हा पाहत गेलो, तो आनंद अनुभवत गेलो, तर आपल्याला समजून येते. कवितेतील तो निसर्गाचा निर्मळ आनंद आपल्या मनात, आपल्या तनात सर्वांगाने भरलेला असतो. म्हणून आपण आपल्या अंतरात्म्याचा अधूनमधून शोध घ्यावा. तो शोध घेतला तर आपले जीवन परिपूर्ण होईल. याची जाणीव आपल्याला कायम होत राहिल. त्याकरता मनातला आणि जनातला संवाद महत्त्वाचा आहे.

कविता या संवादाची भाषा असते. कारण कवितेच्या एक-दोन शब्दात माणसाला बरेच काही मिळत असते. म्हणून कविता दुःखाची गझल होते, वेदनेचा शेर होते, ती प्रेमी विरहाची विराणी होते, प्रियकर, प्रेयसीच्या शृंगारात्मक भावस्पर्शीची लावणी होते, गोपीकांच्या भक्तीमय प्रेमाची गवळण होते, वीरतेचे कवन होऊन कविता पवाड्यातून आपल्यासमोर येते, कविता तरल - सुगम भावगीत होते,

कविता कधी फटका असते, भारुड असते, संध अभंग असते. त्यातून अस्तीर मन शांत होत जाते. मग आपला स्वभाव हळूवार मानवतेत, ईश्वरात तल्लीन होत जातो. कविता, काव्याचे प्रांगण असेच विविधांगी शब्दसुमनांनी बहरलेले असते. या जगाच्या सर्व भाषांमध्ये ही काव्य मधुरता भरलेली आहे. म्हणून शब्दसुरात हे सार जग दंगून गेल आहे. कविता हे साहित्याच आद्य मूळ आहे, संस्कार संस्कृतीचे प्रतीक आहे. म्हणून तर मानवी मनाच्या स्वभाविक नवरसात कविता भिजलेली आहे. त्यामुळे कवितेचा अंतरिक ओलावा प्रत्येक व्यक्तीला सुखावतो. अशी ही अनाकलनीय कवितेची कहाणी आहे.

साहित्यात लघुकथा, दीर्घकथा, कादंबरी, ललित आणि प्रवास वर्णन अशा इत्यादी अनेक दीर्घ गद्यधारा आहेत. त्या साहित्यातील लिखाण आपल्या सर्वांना आवडते, भावते, आनंद देते पण या सर्व साहित्यात कविता वेगळी ठरते. त्यात आगळीक विलोभन असते. कविता साधी, सरळ, सोपी असते. चालीतून ती अधिक स्मरणीय होते. म्हणून तर ८ वर्षीय मुलांच्या मनात, एकदा ही कविता शिरली की ती ८० वर्षापर्यंत तशीच ताजीतवानी राहते, हा अनुभव प्रत्येकाचा आहे. कारण बालपणीचे श्लोक, प्रार्थना, बडबड गाणी, बालगीते, लोकगीते अजूनही आपल्याला आठवतात,

सहज ओठांवर येतात. शाळेतील कविता, देशभक्तीपर गीते, महाविद्यालयातील कविता, प्रेमगीते, उडती गीते अजूनही आपल्या जिभेवर अलगद तरळतात, मनातून अचानक कधीतरी गुणगुणली जातात. याचमुळे कविता, गाणी फार लोकप्रिय असतात. त्यांना सहजासहजी कुणी विसरू शकत नाही. कविता माणसाच्या जन्माबरोबर सुरू होते आणि शेवटच्या श्वासापर्यंत आपल्या आत्म्यात दाटलेली असते. ती पूर्व संचित म्हणूनही आत्म्याबरोबर प्रवाही होते.

अशी ही कविता या सृष्टीत भरून राहिली आहे.

कवितेत असंख्य नात्यांच्या आठवणी असतात. "आई एक नाव असत, घरातल्या घरात गजबजलेलं गाव असत". असं म्हटल्यावर

कोणत्याही व्यक्तीला आईची आठवण येते. वडिलांविषयीची जुनी कविता ऐकल्यावर, वाचल्यावर वडिलांचा आधार प्रत्येकाला जाणवतो. बहिण - भावाची कविता ऐकल्यावर भावाला बहिणीची आणि बहिणीला भावाची आठवण येत राहते. त्याचप्रमाणे कवयित्री बहिणाबाईंची चौधरी यांची कविता ऐकल्यावर ग्रामीण भागातील माता - भगिनी यांच्याविषयी जिव्हाळा निर्माण होतो. बालपणीच्या पाठ्यपुस्तकातील कवी नारायण सुर्वे यांची कविता वाचल्यावर, ऐकल्यावर श्रमिकांचे जीवन आपल्यासमोर उभे राहते. त्यातून कामगारांविषयीची कृतज्ञता व्यक्त होते. त्याचबरोबर महाविद्यालयातील एखादी प्रेम कविता वाचल्यावर, ऐकल्यावर एखाद्याला प्रेयसीची आठवण येते तर एखादीला प्रियकरची आठवण येते. कुणी मित्र मंडळाच्या आठवणीत रमतो. तर कुणी नातेवाईकां-

मध्ये स्वतःला शोधण्याचा प्रयत्न करतो. जीवनाच्या प्रत्येक टप्प्यावर कविता आपल्याला अशीच साथ करते. म्हणून कविता सर्व प्रकारच्या दीर्घ साहित्याच्या स्पर्धेतून अजिंक्य ठरते आणि ईश्वरासारखी आपल्या सभोवताली कायम असते. यामुळे कविता प्रत्येक संवेदनशील मनाला आपली माय वाटते. अशी असते तुमची, आमची, आपल्या सर्वांची भावमधुर, परखड, ज्वलंत, वास्तवी कविता.

तुकाराम महाराज संवाद

एके दिवशी नेहमीप्रमाणे मला रात्री झोप लागली. त्या झोपेत मला एक स्वप्न पडले. त्या स्वप्नात विचित्र असे काही नव्हते पण तरी देखील ते स्वप्न भयंकर होते. त्यातून सामान्य माणसाला खऱ्या अर्थाने जाग येईल, असे ते स्वप्न होते. हे स्वप्न मला का पडले असावे? याचा विचार मी करू लागलो. मग अचानक माझ्या लक्षात आले. संवेदनशील मनाला कायम अशी स्वप्न पडतात. त्यातलेच हे एक संवेदनशील स्वप्न होते.

या स्वप्नात मी एका नदीच्या काठावर बसलो होतो. तो काठ देहूच्या इंद्रायणी नदीचा होता. ज्या काठावर उभे राहून, जगद्गुरु संत तुकाराम महाराजांनी त्यांची 'अभंग गाथा' पाण्यात विसर्जित केली. त्याच प्रसंगाचा विचार त्यावेळी माझ्या मनात सुरु असताना, मागून संत तुकाराम महाराज आले. मी वळून त्यांच्याकडे पाहिले, त्यांच्या पाया पडलो. मग शांतपणे काही न बोलता त्यांचा तो गोड, परखड संवाद मी ऐकू लागलो. जगद्गुरु तुकाराम महाराज मला म्हणाले.

लेकरा तू अभंगांचा आभ्यास करतो. त्यात तुला माझे अभंग खुप आवडतात. अरे पण हे अभंग लिहून काय उपयोग झाला मला सांग? आमच्या काळा पासून आजपर्यंत समाज थोडाफार बदलला पण त्यामुळे या समाजात आमूलाग्र परिवर्तन घडून आलेच नाही. जनमानसाला देवाची गोडी लागावी, त्यातून जातीयता नष्ट व्हावी, माणसा माणसात सदगुण, सदाचार, मनवता रुजावी. म्हणून आम्ही प्रयत्न करत गेलो. त्याच प्रयत्नतून आषाढी, कार्तिकी एकादशीला वारीची परंपरा निर्माण झाली. या वारीत जाऊन लोक मानवी धर्माचे पालन करतात. जाती भेद विसरून जातात. गाळाभेट घेऊन माऊली माऊली म्हणत एकत्र वाटचाल करतात. लिंगभेद न पाळता माता, भगिनींची सेवा करतात, त्यांची काळजी करतात.

त्यांच्याकडे वक्र दृष्टीने न बघता मनात आणि डोळ्यात निर्मळ भाव ठेवतात पण वारीचे हे पंधरा दिवस गेल्यावर सारं काही विसरून कुळाचार, जातीयता, लिंगभेद आणि अंधश्रद्धा या सामाजिक दुष्टचक्राच्या काळोखात पुन्हा चाचपडतात. हे वर्षानुवर्षे चालत आले आहे!

आम्ही संतांनी वेदांताचा अर्थ लावून साध्या, भोळ्या भावीकांना धर्माचे खरे ज्ञान दिले. त्यामुळे आम्हाला

त्या वेळच्या धर्मपंडितांचा रोष पत्करावा लागला. मला तर दंड म्हणून गाथा पाण्यात बुडवावी लागली पण माझ्या प्रिय शिष्यांनी, भक्तांनी हे गाथा अभंग पुन्हा मुखातून गायले. म्हणून आज तुमच्यापर्यंत गाथा, ज्ञानेश्वरी पोहोचू शकली. ज्ञानेश्वरांनाही त्या काळातील उच्चवर्णीयांनी छळले होते. तुझ्यासारखे काही तरुण माझ्या प्रेमापोटी म्हणतात. तुकाराम बुवा वेडे होते, त्यांनी शिवाजी महाराजांची मदत घेतली नाही. त्यांची मदत घेतली असती, तर त्या सर्व पंडितांना शासन झाले असते! बाळा पण मी शिवाजी महाराजांना शब्द दिला होता. तुम्ही राज्यव्यवस्थेचे काम करावे. आम्ही संत म्हणून लोकांमध्ये सदभाव, सद्गुण जागृत करण्याचे काम करतो! संत कधी दिलेला शब्द मागे घेत नाहीत. शेवटी काय झाले, माझे विचार अजिंक्य ठरले आणि ते आजच्या समाजापर्यंत येऊन पोहोचले. आणखी काय हवे आम्हा संतांना?

पण आज शिवाजी महाराजांच्या रयतेचे राज्य आहे ना? मग तरी विचारशील, निष्पाप व्यक्तींना का त्रास दिला जातो? त्यांचा पराभव का केला जातो? अरे या भारत भूमीला खऱ्या अर्थाने स्वातंत्र्य मिळाल्यावर महात्मा गांधी या संताची हत्या का केली गेली. महान व्यक्तिमत्त्वांना संपवून, त्यांचा पराभव करून त्यांच्या तत्वशील विचारांना मारता येत नाही, तरी काही लोक अशी चूक करतात. असे कितीतरी पराभव, हत्या महान व्यक्तींच्या झाल्या, तरीसुद्धा त्यांची कीर्ती अबाधित आहे. त्यांचे विचार एक इंच सुद्धा हलले नाहीत. चालू काळात दोन-चार वर्षापूर्वी नरेंद्र दाभोळकर या संताची हत्या झाली. त्यांनी काय चूक केली होती. त्यांनी अंधश्रद्धेवर, अंधविश्वासावर प्रहार केला होता. म्हणून कुटील कर्मकांड करणाऱ्या ढोंगी समुदायाने त्यांचा काटा काढला. असे झाले तरी जादूटोणाविनायक भारतातील लोकशाही सरकारने मंजूर केले. हा नरेंद्र दाभोळकरांचा विजय आहे. अशा प्रकारच्या कितीतरी घटना मला सांगता येतील. म्हणून चांगल्या गोष्टींना विरोध करण्यापेक्षा, त्या गोष्टींना स्वीकारण्यात आपले खरे शहाणपण आहे!

आमचे स्नेही समर्थ रामदास स्वामी यांनी सांगितले होते. आधी राजकारतून राज्यव्यवस्था नीट करावी. मग पुढच्या गोष्टी निकोप होऊ

शकतात. हे होण्यासाठी लेकरा समाजकारण व्यवस्थित असाला हवे. त्यामध्ये धर्म, जात, वर्ग, लिंग असे कुठलेही भेद असू नयेत.. तरच समाजात, लोकमानसात वादंग निर्माण होणार नाहीत. अशाप्रकारे समाज व्यवस्था सुरळीत होत जाईल. त्यातून राजकारणाचे शुद्धीकरण होईल. कारण शेवटी समाजकारणातून राजकारण घडते. त्यामुळे समाजात अमुलाग्र परिवर्तन झालेच पाहिजे. त्यावेळी ही राज्यव्यवस्था नीट चालेल!

हे तुकाराम महाराजांचे परखड बोल ऐकून मी धन्य झालो. अशा या अलौकिक जगदुरुंना मी पुन्हा एकदा वंदन केले. त्यावेळी माझे मन खऱ्या अर्थाने जागृत झाले. त्या स्वप्नातून मी बाहेर आलो आणि म्हणालो. प्रत्येकाला असे संवेदनशील स्वप्न पडले, तर किती बरे होईल पण हे स्वप्न, स्वप्न न राहता वास्तवात उतरले पाहिजे. त्यावेळी आपल्या या समाजाचे भले होईल.

रावण कालचा आणि आजचा

मित्रांनो विजयादशमीला आपण दसरा हा सण साजरा करतो. त्या दिवशी आपल्या भारतात काही ठिकाणी रावण दहनाचा कार्यक्रम होतं असतो. त्यात भगवान श्रीरामाचा वेश घेतलेला एक व्यक्ती पेटता बाण धनुष्यावर ताणून सोडून देतो. त्यावेळी तो बाण रावणाच्या प्रतिकृतीवर जावून आदळतो आणि रावणाची प्रतिकृती फटाक्यांच्या आतिशबाजीने काही क्षणात नष्ट होते. या रावण दहनातून एक संदेश समाजाला कायम दिला जातो. प्रत्येकाने आपल्या जीवनात, आपल्या स्वभावात वाईट

गोष्टींना स्थान देऊ नये. चांगल्या गोष्टींचा स्वीकार करावा! हा एक सकारात्मक दृष्टिकोन रावण दहनामागे आहे.

परंतु हा रावण व्यक्ती म्हणून कसा होता. त्यात कोणते चांगले गुण होते आणि कोणत्या अवगुणांमुळे तो यमसदनी गेला. याचा विचार माणूस म्हणून आपण करणे आवश्यक आहे. रावण लंकेचा लोकप्रिय राजा होता. त्याची प्रजा सुखा, समाधानाने नांदत होती. रावण हा कुबेरा पेक्षाही सर्वश्रेष्ठ धनवान राजा होता. त्याच्याजवळ शक्ती, भक्ती, युक्ती आणि सिद्धी एकवटली होती. रावण शिवशंकराचा साधक होता. त्याचे सामर्थ्य उसळत्या सागरी लाटांसारखे होते. या सामर्थ्यातून त्याने शिवशंकराचे सानिध्य कायम लाभावे म्हणून, महादेवाचे निवासस्थान कैलासपर्वत उचलण्याचा प्रयत्न केला होता. असे पौराणिक ग्रंथातून सांगितले जाते. इतका हा रावण महापराक्रमी आणि बलवान होता. तो साहित्य काव्यशास्त्राचा बुद्धिमान पंडित होता. असे असले तरी या रावणाला आपल्या अहंकारावर, मोहावर नियंत्रण ठेवता आले नाही. म्हणून रावणाचा नायनाट झाला.

या ब्रह्मांड सृष्टीचा पालनहार श्री विष्णूला नाकारण्याचे साहस रावणाने केले. त्यावेळी त्याने विष्णूचा अवतार असलेल्या भगवान श्रीरामापुढे आव्हान उभे केले. त्याची सुरुवात जनक राजाची कन्या सीतेच्या स्वयंवरातून झाली. कारण राजा जनक याच्या दरबारात, राजकुमारांसमोर ठेवलेल्या शिवधनुष्याला श्रीरामाने तोडून स्वयंवर स्पर्धा जिंकली. त्यामुळे

सौंदर्याने परिपूर्ण तथा सर्वगुणसंपन्न असलेल्या सीतेने भगवान श्री रामाच्या गळ्यात वरमाळ घातली. पुढे एक वचनी रामरायाने पित्याच्या आज्ञेनुसार वनवास पत्करला. याचा फायदा घेऊन रावणाने मायावी हरणाचे रूप घेतले. श्रीराम त्या सोनेरी हरणामागे गेल्यावर रावणाने साधूचा वेश घेऊन सीतेचे अपहरण केले. यातून मग त्या सीतेला रावणाने लंकेच्या अशोक वाटिकेत

ठेवले. आता या रावणाची एकच इच्छा होती. सीतेने श्रीरामाच्या पतीव्रतेचा धर्म सोडून स्वइच्छेने माझ्याकडे यावे! हा रावणाचा विचार अपकृत्याचा होता. म्हणून रावण मृत्यूच्या दाढेत ओढला गेला.

मग श्रीरामाकडून हनुमानाने लंकेवर स्वारी केली. कारण हिंदू पुराण ग्रंथांच्या मान्यतेनुसार हनुमान हे शिवशंकराचे अवतार कार्य होते. त्यामुळे रावणासारख्या विचारभ्रष्ट शिष्याला हनुमान अवतारातील महादेव सर्वशक्तीने टक्कर देऊ शकतात. म्हणून हनुमानाच्या हातून लंकेचा विनाश झाला. त्यानंतर भगवान श्रीरामाने रावणाचा वध घडवून आणला. अशाप्रकारे हे संपूर्ण रामायण घडले. यावरून आजच्या काळाचा विचार करता, हल्लीचे 'समाजकंटक रावण' स्त्रियांचे नुसते अपहरण करत नाहीत, तर ते शारीरिक बळजबरी करून भयान हत्या घडवून आणतात. हे असे शारीरिक, मानसिक अत्याचार महिलांवर, मुलींवर सतत होत आहेत. अशा विचित्र सामाजिक घटना संवेदनशील मनाने पाहिल्यावर, रामायणातला

रावण जरा तरी बरा होता! असे सामान्य माणसाला म्हणावेसे वाटते. रावणाने फक्त अर्धे अपकृत्य करून बळजबरीचा विचार केला, तरी रावणाला श्रीरामाकडून देहदंड भोगावा लागला. महाभारतात दुर्योधनाने रावणापेक्षा जरा पुढचे कृत्य केले, त्यालाही श्रीकृष्णाने देहदंड दिला. मग हल्लीच्या काळात कायद्याचे राज्य असताना, हे सर्व समाजकंटक अशा तऱ्हेची कृत्ये घडवून कशी आणतात. या समस्येचे उत्तर कोणालाच मिळालेले नाही. त्याचा शोध घेण्याचा प्रयत्न मानसशास्त्रातून होतो आहे, तरी देखील समाधानकारक उत्तर अजून मिळालेले नाही.

म्हणून भारतात शेकडो वर्षांच्या परंपरेनुसार आपण रावण दहनाचा कार्यक्रम करून या सामाजिक समस्येला संपवून टाकण्याचा प्रयत्न करत आहोत पण तरी समाजाचे हे विदारक चित्र बदलत नाही. रावण दहनातून आपण समाजाला षडरीपुंचा जाळ करावा असा संदेश देतो. त्या जाळाच्या राखेतून भगवान श्रीरामाचे चरित्र निर्माण व्हावे. मग कळत नकळत ते चरित्र मनामनात उजळून यावं. त्यातून भारतातल्या गुन्हेगारीची इडा पिडा टळावी आणि आपल्या या तत्वशील देशाला अमुलाग्र परिवर्तनाची नवी दिशा मिळावी. असे झाले तर ह्या पावन भूमीवर खऱ्या अर्थाने रामराज्य येईल.

संवाद का गरजेचा आहे?

संवाद हा माणसाच्या पंचप्राणातला एक महत्वाचा प्राण आहे. मानसशास्त्रीय दृष्ट्या असे म्हटले जाते, माणूस एकलकोंडा होत जाऊन काही कारणाने संवाद बंद करतो तेव्हा त्या माणसाची चेतनाशक्ती आणि प्राणशक्ती हळूहळू मंदावत जाते. त्यामुळे त्या व्यक्तीचा अंतकाळ जवळ येऊ लागतो. म्हणून माणसांमधील संवाद महत्वाचा आहे. कारण माणूस

समाजशील प्राणी जसा आहे तसाच तो संवादशील प्राणी आहे. संवाद घडल्याशिवाय माणूस परिपूर्ण होऊ शकत नाही. जीवनाच्या प्रत्येक टप्प्यावर माणसाचा संवाद होत असतो. त्यात मुख्यतः कौटुंबिक संवाद, सामाजिक संवाद, आत्मिक संवाद त्याचप्रमाणे परमेश्वर संवाद अशाप्रकारचे चार संवाद माणसाच्या जीवनात प्रामुख्याने होत असतात. म्हणून माणसाच्या पंचप्राणातील एक प्राण म्हणजे संवाद आहे. हा विचार सहज आपल्या मनात येतो.

कौटुंबिक संवादामध्ये नातेवाईक, मित्रपरिवार व आई वडील यांचा समावेश होतो. या संवादामुळे कुटुंबातील, परिवारतील सदस्यांमध्ये प्रेम, माया, आपुलकी वाढत जाते. त्यातून प्रत्येक माणसाला प्रेरणायुक्त ऊर्जा मिळते. या ऊर्जेतून माणसाला प्रोत्साहन मिळत जाते. यातून त्याची प्रगती व विकास होतो. या उलट माणसाचा संवाद कुटुंबाशी, नातेवाईक, मित्रपरिवारशी निट होत नसेल, तर त्या माणसाचा प्रगती तथा विकास होऊ शकत नाही. अशा परिस्थितीही जर समजा माणसाचा प्रगती व विकास झाला, तरी त्या यशोप्राप्तीला काही अर्थ उरत नाही. कारण त्या माणसाला त्याचे पूर्णतः मानसिक समाधान मिळत नाही. म्हणून कौटुंबिक संवाद महत्त्वाचा आहे.

सामाजिक संवादही माणसासाठी महत्त्वाचा असतो.

माणूस जेव्हा समाजाशी एकरूप होऊन विचार करतो. त्यावेळी तो माणूस खऱ्या अर्थाने समाजशील होतो. असे समजशील जीवन जगण्यासाठी प्रत्येक माणसाला संवादाची आवश्यकता असते. कारण माणूस जेव्हा समाजाशी संपर्क साधतो तेव्हा तो स्वतःला विसरून संधी मिळेल तिथे समाजाची सेवा करतो, लोकमनाला योग्य प्रकारे मार्गदर्शित करतो किंवा त्यांना आर्थिक मदत देऊन मानसिक समाधान मिळवतो. तो जर लोकनेता, वक्ता अथवा प्राध्यापक, साहित्यिक असेल, तर तो लोकमनाशी वैचारीक संवाद साधून सर्वांना प्रेरणादायी विचार देतो. त्यातून तो लोकांमध्ये जाणीव, जागृतीची ऊर्जा निर्माण करतो. या ऊर्जेतून त्या वक्त्यालाही फुर्ती मिळते. त्यातून त्याचे कार्य दिवसेंदिवस वाढते. अशाप्रकारे संवादाचा सकारात्मक परिणाम प्रत्येक समाजशील व्यक्तीवर होतो. म्हणून सामाजिक संवादही महत्त्वाचा आहे.

त्याचप्रमाणे माणसाच्या मनातील आत्मिक संवादही फार महत्त्वाचा असतो. माणूस जनात बोलण्या आधी मनात जास्तीत जास्त बोलत असतो. हे बोलणे मनात जाणीवपूर्वक झाले पाहिजे. म्हणजे आपण मनात बोलतो आहोत. हे अंतर्मनाला कळायला हवे. असा आत्मिक संवाद केल्यामुळे माणूस आधी विचार करून मग बोलतो किंवा अर्थ स्पष्ट करून बोलतो. या सवयीमुळे माणसाकडून समाजात वाद उत्पन्न होत नाहीत. जर समजा तसा

वाद उत्पन्न झाला, तर तो वाद आत्म संवादी माणसाकडून पटकन शमवता येतो. म्हणून माणसाचा आत्मिक संवाद महत्त्वाचा आहे. असा आत्मिक संवाद कायम ठेवल्याने माणूस एकाकी पडत नाही. तो नेहमी ज्ञानाचा, प्रतिभेचा शोध घेतो. त्यातून तो खऱ्या अर्थाने आपले जीवन परिपूर्ण आणि यथार्थ करतो. म्हणून माणसाच्या आत्मोन्नतीसाठी मनातील आत्मिक संवाद खूप महत्त्वाचा आहे.

अशाचप्रकारचा एक संवाद सर्वसामान्य आस्तिक

माणसाचा परमेश्वराशी कायम होत असतो. तो संवाद पूजा विधी करताना होतो. त्यात जप, स्तोत्र, श्लोक, भजन, कीर्तन आणि प्रवचन यांचा समावेश प्रामुख्याने होतो. अशा स्वभावाचा आस्तिक माणूस प्रत्येक वेळी देवाशी संवाद साधतो. त्याच्या मुखात निरंतर देवाचे नाव असते. काही लोक किर्तन, भजन, श्लोक या प्रकारचे कोणतेही पूजा विधी कार्य करत नाहीत परंतु त्यांची देवावर कायम श्रद्धा असते. ते लोक अध्यात्मिक ग्रंथांचे, विचारांचे वाचन, श्रवण करत असतात. त्यातून ते आपली आत्मशक्ती, आत्मबळ, वाढवतात. असे लोक आपल्या प्रत्येक कार्यात आत्मदेवतेला कार्यान्वित करतात. हे सर्वसामान्य माणसाला सांगता येत नाही, बोलता येत नाही पण तो माणूस परमेश्वराशी संवाद साधत असतो. त्यातूनच त्याची

उन्नती व उत्कर्ष होत असतो. अशाप्रकारचे संवाद प्रत्येक माणसाने केले पाहिजेत, तरच त्याचे जीवन सुंदर व सुरळीत होईल.

या सर्व गोष्टींचा विचार माणसाने सकारात्मकतेने केला पाहिजे. कारण माणूस कायम नकारार्थी विचाराने संवाद साधत असतो. मग तो संवाद जनातला असो किंवा मनातला पण नकारार्थी संवाद

सुरूच असतो. असा संवाद जीवनाला चुकीच्या दिशेने घेऊन होतो. त्यामुळे प्रत्येक माणसाने चांगले श्रवण, वाचन आणि ज्ञानाचा शोध घेतला पाहिजे. नुसती माहिती घेऊन काही उपयोग होत नाही, तर त्या माहितीचे ज्ञानात रूपांतर झाले पाहिजे. म्हणजे एखाद्या गोष्टीचा जास्त विचार न करता ती गोष्ट कळत नकळत आपल्या मुखातून बाहेर आली पाहिजे आणि ती अर्थपूर्ण असायला हवी. प्रत्येक एका गोष्टीचा अभ्यास करून किंवा दुसऱ्याकडून अनुभव घेऊन माणसाने ज्ञानप्राप्ती केली पाहिजे. ही ज्ञान प्राप्ती करताना स्व कल्याणाचा विचार आधी आला पाहिजे. मग आपण त्या ज्ञानातून दुसऱ्यांचे कल्याण करू शकतो. नाही तर दुसऱ्याला ज्ञान देणारा माणूस कोरडा पाषाण होऊ नये. म्हणजे आपण घेतलेल्या ज्ञानाचा उपयोग सर्वांसाठी करता आला पाहिजे.

यात हे लक्षात ठेवणे गरजेचे आहे. अभ्यासरूपी ज्ञानातून मनाचा आणि जनाचा सुसंवाद सहज घडतो. म्हणून आपण कायम ज्ञानाचा शोध

घेतला पाहिजे, तरच माणूस क्रियाशील राहू शकतो. विचारांच्या बाबतीत क्रियाशील राहिल्याने माणसाच्या मनात कल्पकता हा गुण जिवंत राहतो. ही कल्पकता माणसाच्या जीवनात असेल, तर माणूस आयुष्यभर परिपूर्ण जीवन जगू शकतो. विद्यार्थी कायम ज्ञानाचा शोध घेत असतात, त्यांना अनेक प्रश्न पडतात. म्हणून त्यांची प्रगती सहज होत जाते. म्हणून माणसाने कायम ज्ञानार्थी राहिले पाहिजे, तरच माणसाचे जीवन शेवटपर्यंत चांगले राहू शकते. यासाठी कौटुंबिक, सामाजिक, आत्मिक, आध्यात्मिक (परमेश्वर) अशा प्रत्येक संवादातून माणसाची चैतन्यशक्ती क्षणोक्षणी उजळते. म्हणून तर लोकनेते, वक्ते, कीर्तनकार प्रवचनकार कायम चैतन्याने सळसळलेले असतात. याकरिता माणसाने कायम जीवनात संवाद साधत राहिले पाहिजे.

'सत्यमेव जयते' हे ब्रीदवाक्य पाळताना

'सत्यमेव जयते' हे भारताचे ब्रीदवाक्य आहे. ते वाक्य महात्मा गांधींच्या प्रतिमेखाली लोक सजवून ठेवतात पण त्या वाक्याप्रमाणे कुणीच वागत नाही. कारण सत्य हे कितीही खरे असले, तरी ते कडू असते. त्याचा कडवटपणा साधारण माणसाला झेलता येत नाही. त्यामुळे माणसं गर्भगळीत होतात आणि नको त्या गोष्टी करतात. असे लोक सत्यापासून

लांब पळतात, खोट्याचा सहारा घेतात. असे सत्य लपवून सुद्धा लपत नाही म्हटल्यावर, स्वतः स्वतःचा आत्मघात करतात किंवा सत्य जाणणाऱ्या, बोलणाऱ्या माणसाचा घात करतात. म्हणजे त्या माणसाचा जीव घेतात. म्हणून सत्य कुणालाही अंगीकरता येत नाही. जो माणूस सत्याने वागतो, सरळपणाने नीतीधर्माचा पाठ शिकवतो. तो माणूस समूहापासून बाजूला फेकला जातो. म्हणून सत्य हे नेहमी कडू असते.

पण हे कडू सत्य गोडपणाने समाजात रुजवायचे असेल, तर आपल्याला वेगळे प्रयत्न करावे लागतात. औषध हे नेहमी कडू असते पण त्याचे वरचे कवर गोड किंवा नॉर्मल असते. म्हणून त्याचा कडवटपणा जिभेला अथवा घशाला जाणवत नाही, अगदी तस सत्याच असतं. म्हणून सत्य वास्तव परिस्थिती बघून मांडायचे असते. वास्तवातून सत्याचा आदर्श निर्माण करायचा असतो. सत्याच्या गोष्टी वास्तवातील सर्वसामान्य माणसाला आश्चर्यकारक वाटतात. त्यावर कुणी लवकर विश्वास ठेवत नाही. त्यामुळे सत्य सांगणारा माणूस विचित्र मनोवृत्तीचा ठरतो. म्हणून जगातील विज्ञान संशोधकाना आणि सामाजिक सुधारकांना पूर्वीच्या काळी वेडे समजून देहदंडाची शिक्षा दिली जायची.

अशी उदाहरणे प्रत्येक वेळी जगाच्या पाठीवर सापडतात. म्हणून एखादा शोध घेतल्यावर त्याला सावधानपणे समाजात आणावे, तरच वास्तवातील सर्वसामान्य माणूस ते सत्य स्वीकारू शकतो. ताटातील घास

हाताने सरळ तोंडाकडे आणता येतो पण सत्याच्या बाबतीत तो हात थोडा वळवून तोंडाकडे आणावा लागतो. त्यावेळी सत्य समाजात चिरकाळ टिकते.

रामायणात भगवान श्रीराम एक वचनी, एक ध्यानी पुरुषोत्तम होते. असे जरी असले, तरी त्यांची राजकारणातील रणनीती वास्तवाला धरून होती.

म्हणून त्यांनी रावणावर ताबडतोब चढाई केली नाही. त्यांनी आधी रावणाचा भाऊ विभीषण यांच्याशी संधान बांधले. त्या संधानामुळे राम भक्त हनुमानाला लंकेचा सर्वनाश करता आला. त्यामुळे सीता मातेला संरक्षण देता आले. मग रामाने आपले सैन्य लंकेत नेले. आधी लंकेचा सर्वनाश झाल्याने रावणाची शक्ती खंडित झाली. तो चिडला, त्याने रागाच्या भरात युद्दाला सुरुवात केली. त्यामुळे रावण भगवान श्रीरामांवर आपला फार प्रभाव टाकू शकला नाही. त्यामुळे रावण पराभूत होऊन मृत्युमुखी पडला. भगवान श्रीराम यांनी जर सरळपणे रावणाशी युद्ध पुकारले असते, तर त्यांना सहजपणे विजय मिळवता आला नसता. म्हणून त्यांनी आपल्या विचाराला वास्तव परिस्थिती बघून वळवले. त्यामुळे शेवटी सत्याचा विजय झाला, दानवी रावण मृत्युमुखी पडला.

भगवान श्रीकृष्णाच्या चरित्रातही आपल्याला वास्तातून आदर्श घडवण्याची किमिया दिसून येते.

भगवान श्रीकृष्ण यांचा जन्म होणार म्हणून, कंसाने श्रीकृष्ण यांच्या आई-वडिलांना काळकोठडीत डांबले. म्हणून नवतारुण्यात आल्यावर लगेच श्रीकृष्ण यांनी कंसावर हल्ला केला नाही, तर त्यांनी आपल्या बालपणीच्या लीला करून, कंसाच्या षडयंत्रला हाणून पाडले. त्यामुळे आपला भाचा चमत्कारिक आहे असे कंसाला समजले. तो जरासा भयभीत झाला आणि मग श्रीकृष्ण यांनी आपली चाल त्यावर चालवली. त्यामुळे कंसाचा पराभव झाला. महाभारताच्या युद्धात बलरामाला वचन दिल्याने

श्रीकृष्ण यांनी शस्त्र उचले नाही पण अर्जुनाचा सारथी म्हणून गीतेचे तत्वज्ञान सांगत अर्जुनाच्या वीरतेला जागृत ठेऊन, मानवधर्माचा विजय घडवून आणला. म्हणजे भगवान श्रीकृष्ण यांनी गीतेच्या विचारला शस्त्र केले आणि धर्मशास्त्र समजून सांगितले. म्हणून धर्म सत्य अमर राहिले. या दृष्टिकोनातून आपण भगवान राम, कृष्णाच्या चरित्राकडे पाहिले पाहिजे. मग आपल्याला समजू शकेल, वास्तवातून सत्याचा आदर्श कसा निर्माण करावा.

रामायण महाभारत हे ग्रंथ नुसते धार्मिक नाहीत, तर ते मानवी कल्याणाचे मार्गदर्शक ग्रंथ आहेत. त्यात राम, कृष्ण या महान मानवरुपी

देवतांनी खूप मोठी शिकवण जगाला दिली आहे. ती शिकवण खऱ्या अर्थाने माणसाने मनात मुरवली पाहिजे. यातूनच मानवी जीवनाचे कल्याण होणार आहे. आदर्श, आदर्श म्हणून आदर्श निर्माण होत नाही. त्या आदर्शासाठी वास्तवाच्या विस्तवातून पार व्हावे लागते. त्याचवेळी आपल्याला आदर्श नावाचे सत्य दिसते. 'आकाश हे ईश्वरी सत्य' असे आपण मानले आणि फक्त आकाशाकडे बघून चाललो, तर आपल्याला जमिनीवरचा मोठा खड्डा दिसणार नाही.

त्यामुळे आपला छोटासा का होईना पण अपघात होणार आहे. म्हणजे सत्यातील आदर्श आपल्याला निर्माण करायचा असेल, तर वास्तव परिस्थितीकडे लक्ष दिले पाहिजे. म्हणून इथे आकाशाचे उदाहरण दिले आहे. जीवनविद्या मिशनचे शिल्पकार सद्गुरु श्री वामनराव पै यांनी सखोलपणे आकाश व धरतीचे असेच एक उदाहरण देऊन आदर्श आणि वास्तव हा सिद्धांत जनमाणसाला समजावून सांगितला आहे. हा सिद्धांत जीवनविद्येच्या 'दृष्टी' नावाच्या पुस्तकात आहे तो आपण जरूर वाचावा. त्यातून या विषयाला अधिक समजून घेता येईल.

मित्रांनो पंधरा वर्षांपूर्वी मी महाविद्यालयात असताना. अर्थशास्त्र आणि समाजशास्त्र यांच्या एकत्रित विचारतून 'आदर्श आणि वास्तव' ही छोटीशी कविता लिहिली होती. त्या कवितेत असे लिहिले होते.

'हल्ली आदर्श बाजूला ठेऊन,

आपल्याला वास्तवतेत जाव लागत,

आणि वास्तवतेत आपल्याला राहाव लागत'

या वास्तवातील विचारातूनच आदर्शाचे कमळ फुलणार आहे. असे ह्या कवितेचे शेवटचे तात्पर्य आहे. म्हणून माणसाने 'सत्यमेव जयते' हे ब्रीदवाक्य पाळावे पण वास्तवतेचा स्वीकार करून. हाल्लीच्या जगात हा विचार महत्त्वाचा आहे.

राष्ट्रभक्तांचा अवमान का होतो आहे?

इतिहासातून आपण आजच्या समाजाला घडवण्याचा प्रयत्न करत असतो. त्या प्रयत्नातून

लोकमानसात इतिहास विषयक जाणीव, जागृती निर्माण होते. त्यातून देशाविषयी, राष्ट्राविषयी प्रेम भावना उत्पन्न होत असते. या भावनेतून देशाचा किंवा राष्ट्राचा उत्कर्ष व विकास होत असतो. इतिहास म्हणजे केवळ काळ्या, निळ्या शाईत लिहिलेला लेख अथवा प्रबंध नसतो, तर तो राष्ट्रभक्तांचा जीवनमार्ग असतो. तो जीवनमार्ग पुढील समाजाला मार्गदर्शित करतो. त्यातून लोकमनात आपल्या देशाच्या उज्वल परंपरेविषयी चैतन्याचा दिव्यप्रकाश प्रज्वलित होतो. त्यामुळे नवीन इतिहास घडवण्याची

प्रेरणा लोकमानसात जागृत होते. अशाप्रकारे मागील इतिहासातून नवा इतिहास लिहिण्याची प्रक्रिया सुरू होते. कारण काळ एका जागेवर थांबत नाही. तो भूतकाळातून वर्तमानकाळाकडे जातो. मग तो भविष्यकाळाकडे वाटचाल करतो. अशाप्रकारे काळचक्र निरंतर फिरत असते. या सर्वातून देश विकसित होत असतो. त्यामुळे आपल्या राष्ट्रभक्तांना, राष्ट्रपुरुषांना, राष्ट्र माता. भगिनींना श्रद्धापूर्वक नमन करायचे असते. कारण ज्या देशात देवी देवतांपेक्षा अधिक प्रमाणात राष्ट्रभक्तांची पूजा होते. तो देश खऱ्या अर्थाने बलशाली होतो.

असा बलचली अव्वल देश भारत आहे. तो बलशाली का आहे? या कारणांचा शोध आपण जर घेतला, तर आपल्याला सहज जाणवते. मागील एक हजार वर्षांच्या इतिहासात. आपल्या भारत देशात. अनेक परकीय सत्तांनी राज्य केले होते, तरीसुद्धा या आपल्या राष्ट्राची धर्म, संस्कृती, त्यांचे संस्कार आणि विविधांगी भाषा काळाच्या ओघात टिकून राहिल्या. परकीय सत्तांच्या जुलमी जबरदस्तीही आपल्या भारतीयांनी स्वत्व गमावले नाही. कोणत्याही परकीय धर्माचे अधिपत्य संपूर्णतः मान्य केलं नाही परंतु सर्वधर्मीयांना त्यांनी आपले मानले. त्यातून एक माणुसकीचा वैश्विक धर्म निर्माण झाला. हे सर्व देशभक्तांच्या वैचारिक अभिव्यक्तीने झाले. त्यात अनेक राष्ट्रपुरुषांचा, राष्ट्रमातांचा समावेश आहे. असे जरी असले, तरी आपण सध्याच्या काळात सारं काही विसरलो आहोत. म्हणून आज

राष्ट्रपुरुषांचा, राष्ट्रमातांचा, त्यांच्यातील देशभक्तीचा अवमान होतो आहे. ही काळजी करण्यासारखी गोष्ट आहे....

कारण सध्याच्या काळातील सर्व लोक या राष्ट्रभक्तांना जाती, धर्माच्या चौकटीतून बघत आहेत. हा त्यांचा दृष्टिकोन सर्वात वाईट आहे. या दृष्टिकोनातून समाजात दुहीचे वातावरण तयार होते. हे वातावरण समाजाला फार दूषित करते. टिळक, आगरकर, कर्वे हे तीन राष्ट्रभक्त उच्चविद्या विभूषित होते. त्यांनी ठरवले असते, तर ते युरोप, अमेरिका, जर्मनी यापैकी कोणत्यातरी एका देशात जाऊन, सुखमय जीवन जगू शकले असते पण त्यांनी राष्ट्र प्रगतीचा, राष्ट्र विकासाचा ध्यास घेतला. त्यातून त्यांनी या भारतभूमीला स्वातंत्र्याच्या उंबरठ्यापर्यंत आणले परंतु आज त्यांचा उच्च वर्ण अधोरेखित केला जातो. असे होणे चुकीचे आहे. महात्मा ज्योतिराव फुले हे माळी समाजाचे म्हणजे वैश्य जातीचे होते पण त्यांनी जातीयतेचा भेदभाव मिटवण्यासाठी कसोसीने प्रयत्न केले. त्यातून त्यांनी दलित बांधवांना उभारी दिली. शिक्षणाचा प्रसार करून सर्व महिलांना शिक्षण देण्याचा यशस्वी प्रयत्न केला पण आपण त्यांना वैश्य वर्णात ढकलतो. हा विचार चुकीचा आहे.

भारतरत्न डॉक्टर बाबासाहेब आंबेडकर हे दलित जातीत जन्माला आले होते, तेही उच्चविद्या विभूषित होते. त्यांनी आपल्या ज्ञानाच्या जोरावर इंग्लंड, अमेरिका या देशातील विद्यापीठांना जिंकले होते. त्यांच्या

मनात आले असते या भारतात राहून माझी प्रगती होणार नाही! तर मग या भारतात जातीयता संपुष्टात आली नसती. त्यामुळे कदाचित उत्कृष्ट प्रकारची राज्यघटना निर्माण झाली नसती. महात्मा गांधी, सरदार वल्लभभाई पटेल यांनी जर आपली वाणी जातीची राजवट सोडली नसती, तर हा भारत संपूर्णतः एकत्र येऊ शकला नसता. त्याचप्रमाणे सोळाव्या शतकात छत्रपती शिवाजी महाराजांनी क्षत्रिय राजा म्हणून समाधान मानले असते, तर ते हिंदवी स्वराज्याचे संस्थापक झाले नसते. त्यामुळे लोकांना आजपर्यंत गुलामगिरीत राहावे लागले असते. या सर्वातून आपला देश, आपली संस्कृती, आपले संस्कार टिकून राहिले नसते. धर्म आणि त्यातला खरा माणूस बुडाला असता. मग माणुसकीचा वैश्विक धर्म कधीच स्थापन झाला नसता. म्हणून आपण या सगळ्या राष्ट्रीयपुरुषांना जातीपातीच्या विळख्यात अडकवू नये.

मंगल पांडे, तात्या टोपे, राणी लक्ष्मीबाई, अहिल्याबाई होळकर, लोकमान्य टिळक, आगरकर महात्मा गांधी, नेहरू, सरदार वल्लभभाई पटेल, सरोजिनी नायडू, छत्रपती शिवाजी महाराज तथा स्वराज्यजननी जिजाऊ या सर्वांचे योगदान भारताच्या प्रदीर्घ इतिहासाला लाभले आहे. त्यामुळे कुणीही देशभक्तांचा अवमान करू नये. भारतीय स्वातंत्र्यासाठी त्या काळाच्या प्रत्येक देशभक्त व्यक्तीने आपल्या त्यागातून, बलिदानातून हुतात्म्य पतकरले होते. कोण्या एकाच्या प्रयत्नामुळे हा भारत देश स्वतंत्र

झालेला नाही. अठराशे सत्तावनचा उठाव असफल झाल्यावर, आद्य क्रांतिकारक वासुदेव बळवंत फडके यांनी स्वातंत्र्याची पहिली मशाल पेटवली. त्यानंतर मोतीलाल नेहरू, पंडित जवाहरलाल नेहरू यांच्या साथी, सोबत्यांनी स्वातंत्र्यासाठी संघर्ष केला ते मवाळ विचारसरणीला महत्त्व देत होते. त्यांचे म्हणणे होते, ब्रिटिश सरकारने इंग्लंडसारखे कायद्याचे राज्य आणावे. हा विचार त्यांचा होता. पुढे लोकमान्य बाळ गंगाधर टिळकांच्या साथी सोबत्यांनी जहाल विचारसरणीचा अवलंब केला. या विचारातून त्यांनी ब्रिटिश सरकारला जेरिस आणले. कायद्याचे राज्य आणण्याचा अट्टाहास त्यांनी केला. त्यामुळे लोकमान्य टिळक हे भारतीय असंतोषाचे जनक झाले. त्यानंतर स्वातंत्र्याच्या शेवटच्या काळात महात्मा गांधी, सुभाषचंद्र बोस आणि विनायक दामोदर सावरकर यांनी स्वातंत्र्यासाठी खूप मोठे प्रयत्न केले. महात्मा गांधींनी देशव्यापी आंदोलन सुरू ठेवले. सुभाषचंद्रांनी आझाद हिंद सेनेच्या मार्फत ब्रिटिशांविरुद्ध युद्ध पुकारले आणि विदेशी मोहीम उघडली. विनायक सावरकर यांनी सशस्त्र क्रांतिकारकांची भूमिगत फौज उभारली. या सर्वांतून आपल्या देशाला स्वातंत्र्य मिळाल्यावर भारतरत्न डॉक्टर बाबासाहेब आंबेडकर यांनी संविधान सभेच्या अंतर्गत भारतीय राज्यघटना निर्माण केली. जवाहरलाल नेहरू, सरदार वल्लभभाई पटेल यांनी या स्वतंत्र भारताला चांगले नेतृत्व दिले. त्या बळावर हा संपूर्ण देश उभा राहिला.

हा सर्व इतिहास आपण खऱ्या अर्थाने जाणून घेतला पाहिजे. त्या इतिहासाची जनजागृती केली पाहिजे. कारण आताच्या चालू पिढीला या देशभक्तांच्या इतिहासाची पूर्णतः ओळख झालेली नाही. त्यामुळे जुने जानकर नागरिक म्हणून आपल्या सर्वांची एक जबाबदारी आहे की आपण देशभक्त व्यक्तिमत्वांचा इतिहास चालू पिढीपर्यंत घेऊन जावा. पण हल्लीच्या समाजात तसे होताना दिसत नाही. प्रत्येक वेळी देशभक्तांच्या आणि विचारवंतांच्या वैचारिक भूमिकेबद्दल प्रश्नचिन्ह उभे केले जाते. हा कसा चांगला, तो कसा वाईट असा हा निष्कारण वादविवाद केला जातो. त्यामुळे नवीन येणाऱ्या युवा पिढीला. समजेनासे होते. कुणाला आपण आपले आदर्श मानावे आणि या देशाची उज्वल परंपरा कशी पुढे घेऊन जावी. या त्यांच्या मनातील गोंधळाला मागच्या पिढीतील लोक समजून घेत नाहीत. अशा या परिस्थितीत आपल्या भारताचा विकास होऊ शकणार नाही. म्हणून आपण इतिहासा संबंधी सजग राहून विचार केला पाहिजे, तरच या भारतात पुढील काळात नवा इतिहास घडू शकेल. त्यामुळे कोणीही देशभक्तांचा अवमान करू नये. असे सर्व बुद्धीजीवी लोकांना वाटते आहे.

बोलून विचारात पडू नका, विचार करून बोला

सकाळी उठल्यापासून रात्री झोपेपर्यंत आपण सर्वजण प्रत्येक व्यक्तीशी संवाद साधत असतो. हा संवाद साधताना आपण विचारांचे आदानप्रदान करत असतो. त्यातून आपण सर्वजण आपल्या भावना, संवेदना अभिव्यक्त करत असतो. ही निरंतर प्रक्रिया मानवी जीवनात कायम सुरु असते.

हल्ली सोशल मीडियाच्या काळात ही प्रक्रिया खुप मोठ्याप्रमाणात सुरु आहे. या विचार प्रक्रियेने आज समुद्राचे रुप घेतले आहे. दर मिनिटाला

या समुद्रात नवनवीन लाटा येत असतात. त्यात विचित्र प्रकारच्या वादग्रस्त लाटाही येत असतात. त्यातून मोठ्या वादंग वादळाची त्सुनामी येते. या त्सुनामीमुळे समाजात वादविवाद उत्पन्न होतात. वैचारिक जागृती, समाज प्रबोधन आणि नवे विचार या नावाखाली लोक वेगवेगळ्या प्रकारे अभिव्यक्त होतात. या अभिव्यक्तीतून एखाद्या माणसावर अथवा समूहावर कळत नकळत वैयक्तिक टीका होते परंतु ही अशी टीका माणसाच्या सार्वजनिक कार्याबद्दल झाली पाहिजे. ती व्यक्तिगत पातळीवर कधीही येऊ नये पण या गोष्टीचे टाळतम्य बाळगले जात नाही. मग यात कायदेशीर प्रक्रिया सुरू होते. म्हणून प्रत्येक माणसाने अभिव्यक्त होत असताना सारासार विचार करून आपले विचार लोकांसमोर मांडावे.

आज प्रत्येक माणसाला व्हिडिओ, ऑडिओ आणि चॅटिंग स्वरूपात सोशल मीडियावर आपले विचार मांडता येतात. त्यामुळे सामान्यतील सामान्य माणसाला समाज माणसात प्रसिद्ध होण्यासाठी सोशल मीडिया पुरेसा असतो. हे सोशल मीडियाचे सामर्थ्य आहे. ही सर्वात मोठी विश्वव्यापी अभिव्यक्त लोकशाही आहे. यामुळे विश्व मानवात नवी क्रांती घडून आली आहे. या क्रांतीमुळे लोकल वस्तू सुद्धा काही मिनिटात ग्लोबल होते. हा सर्व सोशल मीडियाचा सकारात्मक परिणाम आहे. असे जरी असले, तरी सोशल मीडियाचा वापर करताना प्रत्येक माणसाने विचारांच्या बाबतीत

काळजी घेतलीच पाहिजे आणि समाजाला योग्य दिशा दिली पाहिजे. भावनेच्या भरात मनात येतील तसे विचार सोशल मीडियावर मांडू नयेत, त्याचा सखोल विचार करावा. आपल्या एखाद्या शब्दामुळे, वाक्यामुळे, परिच्छेदामुळे तथा व्हिडिओमुळे काही समाज घटकांवर कळत नकळत, नाहक टीका होईल असा कुठलाही विचार अभिव्यक्त करू नये. जर तसा विचार अभिव्यक्त करायचा असेल, तर आपल्याकडे त्याबद्दलची पूर्ण माहिती असायला हवी. काही पुरावा नसताना आपण उगाचच कुणावर टीका टिपणी करू नये. हे भान प्रत्येकाने मनात कायम ठेवावे.

आज समाजात सोशल मीडिया सह राजकीय, सामाजिक आणि सांस्कृतिक व्यासपीठांवरून अनेक वक्तव्य केली जातात. त्या वक्तव्यातून प्रत्येक माणसावर, समुहावर काही ना काही वैयक्तिक टिकाटिपणी होताना दिसते. त्यातून मग न्युज पेपर, न्युज चॅयनेलवर विविध प्रकारच्या बातम्या प्रसारित होतात. या अशा बातम्यांमधून पुन्हा नवीन वाद उपस्थित होतात. अशाप्रकारे या वादग्रस्त नकारार्थी बातम्याचा भडीमार प्रसार माध्यमातून जनमानसावर होत असतो. त्यातून समाजात अनेक गट पडतात विरोधी मतमतांतरे अभिव्यक्त होऊन. नाहक वैचारिक रणकंदन माजवले जाते. या सर्वातून समाज आणि देश दिशाहीन होतो. म्हणजे समाज आपल्या मुलभूत आवश्यकतेकडे दुर्लक्ष करून, आपल्याच पायावर धोंडा मारून घेतो पण हे

कुणालाच समजत नाही. लोकशाहीत जनतेने घडणाऱ्या प्रत्येक सामाजिक, राजकीय घटनांवर लक्ष ठेवून, योग्य त्या ठिकाणी अभिव्यक्त व्हायचे असते पण आजकाल आपण सर्वजण नको त्या गोष्टीला जास्त महत्त्व देतो. त्यामुळे जनकल्याणाची कामे हळूहळू पुढे सरकतात. कारण समाज हा नको असलेल्या वादविवादाकडे जास्त लक्ष देतो. म्हणून जनसमुदायाने विचारपूर्वक अभिव्यक्त होण्याची गरज आहे.

समाजात आपल्या विचारातून नवे वाद उत्पन्न करण्यापेक्षा माणसाने समाजात कल्याणकारी विचार अभिव्यक्त करावेत, तर त्यातून वेगवान जनहित साधले जाईल. सरकार आणि प्रशासनाला चांगली धोरणे आखता येतील. त्यानंतर त्यांची योग्य प्रकारे अंमलबजावणी करता येईल. त्यामुळे समाजात, देशात कायदा व सुव्यवस्था निर्माण होईल. नवनवीन लोककल्याणाच्या योजना सरकारला लोकांपर्यंत पोचवता येतील. त्यातून गरीब, गरजू, सामान्य जनतेला सोयी सुविधा मिळतील. या सर्वातून देशाचा आर्थिक व सामाजिक विकास होईल. त्याकरता भारतीय जनतेने अभिव्यक्त होताना, मनातील भावनेपेक्षा विवेकशील विचाराला महत्त्व द्यावे. त्यातून समाजाला योग्य दिशा मिळेल, असे विचार मांडवे. अशा विचारातून वाद निर्माण होत नाहीत. लोक सामूहिकाराने आपली मते मांडतात. त्यातून चांगले वैचारिक वातावरण तयार होऊ शकते. या विचारांची देशाला आज गरज आहे.

नोटाबंदी आणि कोविड-19 मुळे भारताची उद्योग व्यवस्था केल्या चार-पाच वर्षांत मंदावलेली आहे.

ती आता कुठे सुरळीत होत आहे. उद्योग, व्यवसायात आज थोडेसे चैतन्यमय वातावरण तयार झाले आहे. अशा परिस्थितीत कोणत्याही माणसाने राजकीय किंवा सामाजिक वाद उगाच उत्पन्न करू नयेत. त्यामुळे भारताची अर्थव्यवस्था व समाजव्यवस्था डळमळीत होऊ शकते. आज आपला भारत देश जागतिक महासत्ता म्हणून अग्रेसर होत आहे. अशावेळी जनतेने सदसद विवेकबुद्धी वापरून देशाला सहकार्य करावे. याकरता भारतातील प्रत्येक माणसाला बोलून विचारात पडण्यापेक्षा, विचार करूनच बोलले पाहिजे. ही मानसिकता आज सार्वजनिक जीवनात यायला हवी.

साहित्य म्हणजे असतं काय?

जीवनाचे अनुभव असतात, कधी खरे तर कधी खोटे वाटतील इतके खरे.

जीवनमूल्यांचे आदर्श असतात, कधी सोपे, कधी अवघड. कधी अशक्यप्राय.

जगण्याच्या चढ उतारांचे आरसे असतात. कधी अनुभवलेले. कधी न ऐकलेले.

आपल्या मनाचा, आपल्या जीवनाचा आरसा असतो साहित्य.

साहित्यात रमू या. साहित्यात रमणारा समाज अधिक सुसंस्कृत, अधिक प्रगतीशील असतो.

प्रगती म्हणजे केवळ समृद्धी आणि विकास नाही ना!

ई साहित्य प्रतिष्ठान.

मराठी साहित्यातील एक कोवळे पान.

एक प्रसन्न अनुभव

www.esahity.com

esahity@gmail.com

9869674820 (Whatsapp free books)

